

VADLĪNIJAS PAŠVALDĪBĀM

STIPRINOT PAŠVALDĪBU DARBĪBU PRET CILVĒKU TIRDZniecību

Pateicības

Baltijas jūras valstu padome (BJVP) un Iekšlietu ministrija izsaka pateicību projekta partneriem: NVO "Living for Tomorrow" Igaunijā, Pašvaldību asociācijai Lietuvā, Tieslietu un sabiedriskās drošības ministrijai Norvēģijā, Iekšlietu ministrijai Polijā, un Stokholmas administratīvajai pārvaldei Zviedrijā.

Īpašs paldies nacionālajām komandām un to vadītājiem, kas iesaistīti STROM projekta īstenošanā, kā arī BJVP darba grupas cīņai pret cilvēku tirdzniecību (CBSS TF-THB*) locekļiem, par viņu ieguldīto darbu vadlīniju pilnveidē:

Sofie Andersen* (Dānija), Leemet Paulson* & Sirla Blumberg (Igaunija), Jari Kähkönen* & Anniina Jokinen (Somija), Nicole Zündorf-Hinte* & Jürgen Thomas* & Philipp Schwertmann (Vācija), Lāsma Stabiņa* (Latvija), Reda Sirgedienė* & Aleksandras Tiaškevičius (Lietuva), Jan Austad* (Norvēģija), Aneta Suda* & Ewa Nowacka* (Polija), Nikolay Kalashnikov* & Natalia Zaibert (Krievijas Federācija) and Karin Bengtson* & Endrit Mujaj (Zviedrija).

Vadlīnijas ir izveidotas ar BJVP Projektu atbalsta fonda, Zviedrijas Institūta un Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas finansējumu.

Vadlīnijas pašvaldībām

Stiprinot pašvaldību darbību pret cilvēku tirdzniecību

Sagatavojuši:

Anniina Jokinen, Liliana Sorrentino, Stana Buchowska, Vineta Polatside

Rediģēja:

Lāsma Stabiņa

© BALTIJAS JŪRAS VALSTU PADOME, 2015. GADA DECEMBRIS

© LATVIJAS REPUBLIKAS IEKŠLIETU MINISTRIJA, 2015. GADA DECEMBRIS

Satura rādītājs

Ievads	4
Nodaļa 1. Pamatprincipi un standarti	9
Nodaļa 2. Cilvēku tirdzniecības noteikšana	12
Nodaļa 3. Vēršanās pret cilvēku tirdzniecību vietējā līmenī - situācijas novērtēšana	16
Nodaļa 4. Cilvēku tirdzniecības upuru identificēšana	28
Nodaļa 5. Palīdzības sniegšana cilvēku tirdzniecības upuriem	41
Nodaļa 6. Cilvēku tirdzniecības novēršana pašvaldību līmenī	53
Kopsavilkums	61
Atsauces	63

Ievads

Cilvēku tirdzniecība ir komplekss fenomens, kuru ietekmē sociālie, ekonomiskie, kultūras un citi faktori. Nabadzība, apspiešana, sociālo vai ekonomisko iespēju trūkums, briesmas valstīs, kurās notiek bruņoti konflikti vai ir nestabila situācija, palielina iedzīvotāju skaitu, kas vēlas pamest valsti un doties citur labākas dzīves meklējumos. Visas Baltijas jūras valstis ietekmē cilvēku tirdzniecība vienā vai citā tās formā. Katru gadu sievietes, vīrieši, meitenes un zēni ekspluatācijas nolūkā tiek pārdoti uz un no Baltijas jūras valstu padomes (BJVP) valstīm, kā arī tās tiek izmantotas kā tranzīta valstis. Turklāt cilvēku tirdzniecības formas reģionā nemitīgi mainās.

Cilvēki tiek pārdoti gan seksuālai izmantošanai, gan piespiedu darbam. Reģionā novērots arvien vairāk cilvēku tirdzniecības darbaspēka ekspluatācijas nolūkos gadījumu, galvenokārt tādās nozarēs kā lauksaimniecība, ogu lasīšana, restorānu darbs, kā arī uzkopšanas darbi un būvniecība. Turklāt cilvēki tiek izmantoti kalpībā māsaimniecībās, piespiedu ubagošanā un noziedzīgā darbībā vai orgānu izņemšanai un citiem mērķiem, tādiem kā krāpnieciskas darbības ar personas identitāti labuma gūšanai (kredīti, aizdevumi, pabalsti).

Cilvēku tirdzniecības sarežģītā būtība un tās dažādās formas ietekmē šīs parādības izpratni un apzināšanos, upuru identificēšanu un cilvēku tirdzniecības novēršanu vispār. Šo vadlīniju mērķis ir izcelt svarīgākos jautājumus, kas jāņem vērā pašvaldībās esošām iestādēm un organizācijām, pievēršoties cilvēku tirdzniecības problēmai savā teritorijā.

Pamats – STROM projekts

Vadlīnijas ir projekta “STROM – Stiprinot pašvaldību lomu cīņā ar cilvēku tirdzniecību Baltijas jūras reģionā” rezultāts. STROM projektu īstenoja Latvijas Republikas Iekšlietu ministrija kopā ar Baltijas jūras valstu padomes Sekretariāta Darba grupu cīņai pret cilvēku tirdzniecību (CBSS TF-THB) ciešā sadarbībā ar nevalstisko organizāciju “Living for Tomorrow” Igaunijā, Pašvaldību savienību Lietuvā, Norvēģijas Tieslietu un sabiedriskās drošības ministriju, Polijas Iekšlietu ministriju un Stokholmas administratīvo pārvaldi Zviedrijā.¹

Kāpēc mums nepieciešamas vadlīnijas?

Gan starptautiskā līmenī, gan Baltijas jūras reģiona ietvaros lielākā daļa darba un pasākumu cīņai pret cilvēku tirdzniecību ir saistīti ar aktivitātēm krimināltiesību un drošības jomā, tostarp jaunu tiesību aktu ieviešanā, aktīvāka policijas darba un apmācību nodrošināšanā. Turklāt ir veikts darbs, lai atbalstītu nevalstisko organizāciju piedāvātos pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem un uzlabotu sadarbību starp nevalstiskajām organizācijām un valsts iestādēm. Lai gan daļa šo aktivitāšu var tikt uzskatītas par preventīvām plašākā mērogā, mazāk uzmanības tiek pievērsts pašvaldību pieejām samazināt iespējas cilvēku tirgotājiem ekspluatēt cilvēkus, identificēt riska grupas, apzināt problēmas apmēru pašvaldības līmenī un nodrošināt palīdzību un atbalstu cilvēku tirdzniecības upuriem.²

Cilvēku tirdzniecībai ir ļoti specifiska ietekme uz vietējām kopienām, pilsētām un pašvaldībām.³ Vervēšana un ekspluatācija notiek vietējās ielās un apkaimēs. Sievietes un vīrieši tiek seksuāli izmantoti uz ielas vai vietējos bāros, uzņēmumos un viesnīcās. Darbaspēka ekspluatācijas upuri var tikt identificēti privātmāju strādnieku, uzkopšanas servisa darbinieku vidū, apkopēju vidū skolās un veikalos, vietējos restorānos, ātrās ēdināšanas vietās, lauksaimniecības fermās vai būvlaukumos.⁴

Vietējās pašvaldības bieži vien ir pirmās, kas saskaras gan ar upuriem, gan cilvēku tirgotājiem. Tomēr pašvaldību iestādēm un organizācijām vairumā gadījumu nav ierādīta nozīmīga vieta nacionālajās un reģionālās stratēģijās cilvēku tirdzniecības novēršanai. Arī vietējo pašvaldību spējas, zināšanas un resursi, strādājot ar cilvēku tirdzniecības gadījumiem, Baltijas jūras reģionā atšķiras. Vietējo iestāžu un organizāciju rīcībā ir instrumenti, kuri ir piemēroti specifiskiem apstākļiem attiecīgajās pašvaldībās, bet tie bieži netiek pilnībā izmantoti.

Ikviens ieteiktais pasākums, protams, var un tam vajag atšķirties atkarībā no vietējā konteksta un cilvēku tirdzniecības situācijas. Lielajām pilsētām upuru ekspluatācijas galamērķa valstīs ir atšķirīgs iespēju līmenis un resursi, ko izmantot cilvēku tirdzniecības novēršanai un palīdzības sniegšanai cilvēku tirdzniecības upuriem, nekā mazajiem ciemiem upuru izcelsmes valstīs, kurās ir augsts bezdarba un nabadzības līmenis.

Ar cilvēku tirdzniecību saistītie jautājumi un tēmas ir sarežģītas un ietver dažādus aspektus, tāpēc no vadlīnijām tika izņemti specifiski pasākumi, kas saistīti ar bērnu tirdzniecību.⁵ Kopumā vadlīnijām to īstenošanā nepieciešama dzimumu līdztiesības integrēta pieeja, tomēr vadlīnijas nepiedāvā dzimumiem specifiskus pasākumus. Cik vien iespējams, vadlīnijas balstās uz esošo struktūru izmantošanu.

Vadlīniju mērķis

Galvenais šo vadlīniju mērķis ir pašvaldībā esošām vietējām iestādēm un organizācijām sniegt zināšanas un pareizos rīkus, lai stiprinātu to lomu darbā pret cilvēku tirdzniecību un palielinātu cilvēku tirdzniecības apkarošanas pasākumu efektivitāti, nodrošinot pienācīgu un savlaicīgu upuru identificēšanu, atbilstošu un ilgtspējīgu palīdzību un aizsardzību.

Vadlīniju specifiskie mērķi ir:

- veicināt cietušo tiesības;
- uzlabot pašvaldību iestāžu un organizāciju izpratni par cilvēku tirdzniecību;
- uzsvērt dažas no labajām praksēm, kas izstrādātas reģionā un ārpus tā, kurās pašvaldībām un/vai vietējām iestādēm ir nozīmīga loma cilvēku tirdzniecības novēršanā un upuru aizsardzībā;
- iesaistīt pašvaldību iestādes un organizācijas cilvēku tirdzniecības apkarošanā vietējā līmenī, kopīgi vērsties pret līdzīgiem izaicinājumiem.

Vadlīniju mērķa grupa

Vadlīniju mērķa grupa ir dažādas institūcijas un sadarbības partneri pašvaldību līmenī. Paredzēts, ka vadlīnijas vispiemērotākās ir ekspertiem un praktiķiem, kas strādā lielajās un vidēja lieluma pilsētās un/vai pašvaldībās, kur ir izpratne par cilvēku tirdzniecību.

- Mēri, politikas veidotāji un lēmumu pieņēmēji pilsētas/pašvaldības administrācijā, tostarp darbinieki, kas strādā ar publiskiem iepirkumiem.
- Augstākā vadība nozarēs, tādās kā sociālie un veselības pakalpojumi, individuālie darbinieki, kas strādā šajās organizācijās.
- Pašvaldības policijas un kontroles dienestu (darba, nodokļu, glābšanas dienestu, utt.) amatpersonas.
- NVO pārstāvji, īpaši migrantu tiesību grupas, sociālo pakalpojumu sniedzēji, NVO, kas strādā ar cilvēku tirdzniecības mazināšanas jautājumiem, un vietējo migrantu kopienu organizācijas.

Pašvaldību loma

Pašvaldību galvenie darbības virzieni cilvēku tirdzniecības apkarošanā ir:

- Veikt cilvēku tirdzniecības situācijas apzināšanu, lai izprastu problēmu vietējā līmenī, nodrošinātu skaidru problēmjautājumu analīzi un sagatavotu rīcības plānu.
- Noteikt cilvēku tirdzniecības riska grupas un rīkoties proaktīvi, lai novērstu šo cilvēku ekspluatāciju un tirdzniecību. Vietējo iestāžu un organizāciju tuvums cilvēku tirdzniecības upuriem un vietām, kur notiek cilvēku ekspluatācija, dod tiem lielākas iespējas atpazīt cilvēku tirdzniecības pazīmes un identificēt upurus.
- Pašvaldību iestādēm var būt izšķiroša loma cilvēku tirdzniecības upuru tūlītēju un ilgtermiņa vajadzību nodrošināšanā.
- Kaut arī vietējām iestādēm, salīdzinot ar valsts/centrālajām iestādēm, nav galvenā loma cilvēku tirgotāju saukšanā pie atbildības, pašvaldības institūcijas var būt pirmās, kas atklāj ekspluatācijas situāciju un tām ir nozīmīga loma palīdzot policijai pārtraukt noziedzīgo tīklu darbību.
- Sadarbībā ar partneriem no citām valsts pārvaldes un tiesībsardzības iestādēm, veselības aprūpes organizācijām, NVO un privātā sektora organizācijām strādāt visos cilvēku tirdzniecības novēršanas un apkarošanas virzienos.
- Nodrošināt, ka vietējo pašvaldību darbinieki, kas iesaistīti upuru identificēšanā un atbalsta sniegšanā, apzinās savu lomu un pienākumus un savā darbā izmanto formālas sadarbības struktūras un sadarbības līgumus.
- Veicināt izpratni par cilvēku tirdzniecības problēmu, nodrošinot piemērotas apmācības vietējām institūcijām un organizācijām un īstenojot izpratnes veicināšanas kampaņas plašā sabiedrībā vai neaizsargātu grupu vidū.
- Iekļaut pasākumus cilvēku tirdzniecības novēršanai un apkarošanai plašākās noziedzības novēršanas stratēģijās un struktūrās pilsētas/pašvaldības ietvaros.
- Izveidot un stiprināt sadarbību ar citām vietējām institūcijām, iestādēm, pilsoniskajām sabiedrībām, privātajiem uzņēmumiem, arodbiedrībām un privātā sektora organizācijām, lai novērstu cilvēku tirdzniecību.

Vadlīniju struktūra

Pirmā vadlīniju nodaļa ilustrē pamatprincipus un standartus, kas piemērojami politikas un pasākumu cilvēku tirdzniecības novēršanai un apkarošanai veidošanā un īstenošanā pašvaldību līmenī. Ir četri pamatprincipi, kuri pamatojas uz cilvēktiesībām balstītu pieeju, beznosacījumu un uz tiesībām balstītu palīdzību upuriem, uz pierādījumiem balstītu novēršanu un daudzozaru sadarbību.

2.nodaļa iepazīstina ar to, kas ir cilvēku tirdzniecība un kā tā tiek regulēta. Turklāt tiek ilustrētas daudzās cilvēku tirdzniecības formas Baltijas jūras reģionā.

3.nodaļa koncentrējas uz vietējās cilvēku tirdzniecības situācijas apzināšanu un analīzi un uzsver dažādus jautājumus, kas jāņem vērā pašvaldībām, lai identificētu vietējās neaizsargātās grupas un riskantās vietas, kā arī apzinātu attiecīgās institūcijas un to resursus, lai uzlabotu pašvaldību rīcību cīņā ar cilvēku tirdzniecību. Ir ļoti svarīgi zināt vietējo kontekstu un tendences cilvēku tirdzniecības jomā, lai spētu izvērtēt un noteikt nākamos soļus, kas jāveic upuru identificēšanā un palīdzības sniegšanā, cilvēku tirdzniecības novēršanā un apkarošanā.

4.nodaļa uzsvāra liek uz cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanu un iepazīstina ar cilvēku tirdzniecības indikatoriem/rādītājiem. Lielākā daļa pašvaldības institūciju un organizāciju var identificēt upurus, nodrošinot apmācības, kā izmantot cilvēku tirdzniecības indikatorus. Vietējām institūcijām ir svarīgi nekavējoties reaģēt un turpmāk ziņot par aizdomām attiecīgajām institūcijām, lai nodrošinātu vajadzīgo atbalstu un palīdzību cilvēku tirdzniecības upuriem un attiecīgu iespējamo likumpārkāpumu izmeklēšanu.

5.nodaļa apraksta jautājumus, kas saistīti ar palīdzības sniegšanu upuriem un dažādām palīdzības formām. Nodaļā tiek uzsvērts, cik svarīgi ir pārliecināties, ka sniegtais atbalsts atbilst individuālajām upuru vajadzībām, un ka atbalsts upuriem tiek sniegts bez nosacījumiem, neatkarīgi no cietušo vēlmes sadarboties ar iestādēm.

Visbeidzot **6.nodaļa** ir vērsta uz pašvaldību atbalstīšanu Baltijas jūras reģionā, veidojot un stiprinot pasākumus, lai novērstu cilvēku tirdzniecību un ar to saistīto ekspluatāciju. Nodaļa izvirza virkni pasākumu, kurus pašvaldības var veikt šajā sakarā. Daudzi no ierosinātajiem pasākumiem var tikt integrēti pašvaldību sociālajās, ekonomiskajās un noziedzības novēršanas politikās un programmās, tādās kā tās, kas vērstas uz sociālās atstumtības un marginalizācijas, drošas migrācijas, imigrantu integrācijas, nabadzības, izglītības, vadarbības pret sievietēm, utt. jautājumu risināšanu. Sniegtie rīcības punkti uzsver nepieciešamību izveidot drīzāk proaktīvas, nevis reaktīvas novēršanas stratēģijas. Šādas proaktīvas politikas ir visrentablākās un ietaupa resursus.

Vadlīniju kopsavilkuma tabula apkopo galvenos rīcības virzienus, kurus pašvaldības var īstenot, lai stiprinātu cilvēku tirdzniecības apkarošanas aktivitātes, kas attiecas uz situācijas apzināšanu pašvaldības teritorijā, cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanu, atbalsta un palīdzības sniegšanu, kā arī cilvēku tirdzniecības novēršanu.

1. Pamatprincipi un standarti

Starptautiskais tiesiskā regulējuma ietvars cīņai pret cilvēku tirdzniecību ir visaptverošs un spēcīgs. Ir trīs galvenie instrumenti, kas ir īpaši svarīgi Baltijas jūras reģionā, t.i. ANO protokols par cilvēku tirdzniecību⁶, Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību⁷ un ES cilvēku tirdzniecības apkarošanas direktīva⁸. Vadlīnijas ir izstrādātas par pamatu ņemot starptautiskos tiesību aktus par cīņu pret cilvēku tirdzniecību un iesaka četru pamatprincipu un standartu kompleksu, kas būtu jāņem vērā pašvaldību rīcībā darbā pret cilvēku tirdzniecību Baltijas jūras reģionā.

Uz cilvēktiesībām balstīta pieeja

Uz cilvēktiesībām balstītai pieejai jābūt integrētai visās cilvēku tirdzniecības apkarošanas aktivitātēs, pašvaldību un to partneru darbībā. Cilvēku tirdzniecība rada rupju cilvēktiesību, kā arī upuru cieņas un goda pārkāpumu. Piemērot uz cilvēktiesībām balstītu pieeju nozīmē to, ka cilvēku tirdzniecībai pakļauto personu tiesībām jābūt visu centienu centrā, lai novērstu un cīnītos ar cilvēku tirdzniecību un aizsargātu, palīdzētu un nodrošinātu kompensāciju upuriem. Šādi pieejai jāņem vērā dzimumu līdztiesības aspekts un jābūt draudzīgai bērniem, jo cilvēku tirdzniecība skar sievietes, vīriešus un bērnus, kuri var tikt ekspluatēti dažādiem nolūkiem; līdz ar to pasākumiem pret cilvēku tirdzniecību (t.i. politikām, programmām, pakalpojumiem) jāņem vērā dažādās vīriešu, sieviešu un bērnu tiesības un jāizvairās no neparedzētas negatīvas ietekmes (t.i. stigmatizācija).⁹ Šādi cilvēktiesību apsvērumi jāintegrē attiecīgajās politikās un pašvaldību programmās, īpaši tajās, kas saistītas ar sociālās atstumtības risināšanu un marginalizāciju, nabadzību, veselību, izglītību, sabiedrisko kārtību (t.i. pasākumi, kas saistīti ar ubagošanu vai prostītūciju) un publiskajiem iepirkumiem.

Beznosacījuma un uz tiesībām balstīta palīdzība upuriem

Upuriem sniegtajai palīdzībai jābūt uz tiesībām balstītai un beznosacījuma, t.i. piekļuve atbalstam, aizsardzībai un palīdzībai nevar būt atkarīga no upura vēlmes vai spējas sadarboties ar tiesībsargājošajām iestādēm izmeklēšanā vai kriminālprocesa ietvaros.¹⁰

Beznosacījuma palīdzības princips ir skaidri izklāstīts Eiropas Padomes Konvencijā un ES Direktīvā par cilvēku tirdzniecību, un tas būtu jāpiemēro vismaz pārdomu/atvēršanās periodā.¹¹

Uz pierādījumiem balstīta novēršana

Politikām, programmām un citām aktivitātēm, kuru mērķis ir novērst cilvēku tirdzniecību, jābūt balstītām uz pamatotiem pierādījumiem un zināšanām par cilvēku tirdzniecības problēmu un veidu, kādā tā izpaužas pašvaldības teritorijā. Laba teritorijas analīze, kas konstatē iedzīvotāju riska grupas, vietas, kur var (varētu) būt riskantas situācijas, šīs problēmas cēloņus, ietekmēto iedzīvotāju vajadzības un resursu pieejamību un kompetences, ir jāizmanto attiecīgo cilvēku tirdzniecības novēršanas pasākumu plānošanai.

Cilvēku tirdzniecības novēršanas politikām pašvaldību līmenī jāņem vērā tie jautājumi, kas sekmē pieprasījumu, kas noved pie ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības to teritorijā, jāpievēršas faktoriem, kas palielina personu ievainojamību (t.i. pasākumi, kas saistīti ar diskrimināciju un nevienlīdzību) un jāstiprina tiesiskā aizsardzība tiem, kas ir ievainojami tikt pakļauti viktimizācijai, jo īpaši aizsargājot tos no diskriminācijas.

Daudznozaru sadarbība

Daudznozaru sadarbība tādās jomās kā cilvēktiesības, migrācija, dzimumu līdztiesība, nediskriminācija, darbs, veselība, izglītība, sociālā iekļaušana un drošība ir izšķiroša, lai efektīvi novērstu cilvēku tirdzniecību, aizsargātu upurus un sodītu vainīgos. Tam nepieciešams, lai dažādi valsts pārvaldes sektori – vietējā, reģionālā un valsts līmenī – sistemātiski strādā kopā ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām, arodbiedrībām un uzņēmumiem, tādā veidā izveidojot efektīvus veidus, kā sadarboties un koordinēt to darbību cilvēku tirdzniecības novēršanā un upuru tiesību aizsardzībā, balstoties uz dalītu cilvēktiesību pieeju.¹² Daudznozaru sadarbība jāveido arī starp valsts iestāžu un pilsoniskās sabiedrības organizācijām cilvēku tirdzniecības upuru izcelsmes valstīs, tranzīta un gala mērķa valstīs.

2. Cilvēku tirdzniecības noteikšana

Cilvēku tirdzniecība ir smags noziegums un rupjš personas pamattiesību pārkāpums. Efektīvai rīcībai, lai novērstu un apkarotu šādu globālu problēmu, nepieciešama visaptveroša starptautiska pieeja cilvēku tirdzniecības upuru izcelsmes, tranzīta un gala mērķa valstīs, kurā iekļauti "pasākumi šādas cilvēku tirdzniecības novēršanai, cilvēku tirgotāju sodīšanai un cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzībai, tostarp aizsargājot viņu starptautiski atzītās cilvēktiesības".¹³

Apvienoto Nāciju Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokols par cilvēku tirdzniecības, it sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to, sniedz pirmo visaptverošu, starptautiski atzītu cilvēku tirdzniecības definīciju. Protokolu ratificējušas visas Baltijas jūras valstu padomes dalībvalstis.

Saskaņā ar protokolu par cilvēku tirdzniecību (3a. pants):

"Cilvēku tirdzniecība" nozīmē ekspluatācijas nolūkos izdarītu cilvēku savervēšanu, pārvadāšanu, nodošanu, slēpšanu vai saņemšanu, izmantojot spēka pielietošanas draudus vai pielietošanu vai arī citas piespiešanas, aizvešanas ar varu, krāpšanas, maldināšanas vai viltus formas, izmantojot varas pozīcijas vai arī cilvēku neaizsargātību, vai arī dodot vai saņemot maksājumus vai labumus, lai panāktu kādas tādas personas piekrišanu, kurai ir vara pār citu personu. Ekspluatācija ietver, kā minimumu, citu personu prostitūciju vai citas seksuālās ekspluatācijas formas, piespiedu darbu vai pakalpojumus, verdzību vai verdzībai līdzīgas formas, kalpību vai orgānu izņemšanu.

Saskaņā ar ANO Palermo protokolu cilvēku tirdzniecību veido trīs elementi: darbība, līdzekļi un mērķis.

DARBĪBA

- Vervēšana
- Pārvadāšana
- Nodošana
- Personu slēpšana vai saņemšana

LĪDZEKĻI

- Draudi vai spēka izmantošana
- Piespiešana
- Aizvešana ar varu
- Krāpšana
- Maldināšana
- Ļaunprātīga varas un personas neaizsargātības izmantošana
- Maksājumu un labumu sniegšana

MĒRĶIS

- Ekspluatācija ietver:
- Seksuālo izmantošanu
  - Piespiedu darbu
  - Verdzību vai verdzībai līdzīgas darbības
  - Orgānu izņemšanu
  - Citus ekspluatācijas veidus

Cilvēku tirdzniecība ir noziegums, kam ir visaptveroša, bet tajā pašā laikā sarežģīta un daudzveidīga definīcija, kurā ekspluatācijai var būt daudz formu, tādu kā seksuālā izmantošana, piespiedu darbs un orgānu izņemšana, kā arī var notikt piespiedu ubagošana un noziedzība. Cilvēku tirdzniecības upuru piekrišana paredzētajai ekspluatācijai netiek ņemta vērā, ja ir ticis pielietots jebkurš no minētajiem līdzekļiem (3b pants).

Eiropas Padomes 2005.gada Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību turpmāk uzsver principu, ka cilvēku tirdzniecība rada cilvēktiesību un personas cieņas un goda pārkāpumu. Tas ir juridiski saistošs instruments, kura mērķis ir novērst cilvēku tirdzniecību un uzsākt krimināl-vajāšanu pret cilvēku tirgotājiem.

Visbeidzot ES līmenī spēkā stājās 2011.gada 5.aprīļa Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību. Direktīvas mērķis ir uzlabot cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzību un veicināt cilvēku tirdzniecības novēršanu, stiprinot cilvēku tirdzniecībā apsūdzēto saukšanu pie kriminālatbildības un notiesāšanu. Direktīva attiecas uz visām ES dalībvalstīm Baltijas jūras reģionā, izņemot Dāniju.

Cilvēku tirdzniecības gadījumi Baltijas jūras reģionā

Tālāk tiek sniegti cilvēku tirdzniecības gadījumu piemēri no Baltijas jūras reģiona, lai raksturotu ekspluatācijas veidus, ar kuriem saskārušies upuri.

Cilvēku tirdzniecība darbaspēka ekspluatācijai

2008.-2010.gadā kopumā 26 vīrieši no Kirgizstānas tika savervēti darbam kokapstrādes rūpnīcā, kas atradās mazā pilsētiņā Ziemeļrietumu Somijā. Vervēšanu veica rūpnīcā strādājošais uzraugs, kurš arī pats bija no Kirgizstānas. Viņš izmitināja vīriešus savas mājas pagrabā un rūpnīcā, kur valdīja slikti apstākļi. Viņi strādāja ilgas stundas bez brīvdienām un obligātajām virsstundu kompensācijām, un uzraugs viņiem aizliedza pārvietoties pa pilsētu vai būt saskarē ar vietējiem somiem. Viņš arī atņēma vīriešu bankas kartes un kodus un izņēma lielāko daļu algas tieši no viņu banku kontiem, kopumā līdz 240 000 eiro. Upuri tika atstāti ar aptuveni 300-800 eiro mēnesī, un kā daļu viņi nosūtīja savām mājās palikušajām ģimenēm. Uzraugs arī konfiscēja upuru pasēs, neļaujot tiem izbraukt no valsts. Turklāt viņš pielietoja draudus un vardarbību, lai kontrolētu vīriešus un lai pārliecinātos, ka viņi nevar nevienam paziņot par savu situāciju. Somijas rūpnīcu īpašnieki noliedza faktu par to, ka zina, kas notiek, un nosodīja sava darbinieka rīcību. Uzraugs tika notiesāts pirmās instances tiesā par cilvēku tirdzniecību, vardarbību un naudas piesavināšanos vainu pastiprinošos apstākļos. Spriedums vēlāk tika apstiprināts apelācijas tiesā, kas viņam piesprieda 3,5 gadus ilgu cietumsodu, un noteica viņam izmaksāt cietušajiem simtiem tūkstošu eiro zaudējumus.

Fiktīvas laulības

36 gadus vecai sievietei no Latvijas Lielbritānijā tika solīts darbs ar bērniem no latviešu ģimenēm. Kad viņa ieradās Lielbritānijā, viņas pase tika atņemta, un viņa tika izprecināta Pakistānas pilsonim. Sieviete viņas vīrs un tā sabiedrotie izmantoja un turēja ieslodzījumā vairāk nekā gadu Mančestrā un Birmingemā. Vienā mājā viņa tika turēta mazā bēniņu guļamistabā, kamēr vīrs un pārējā viņa ģimene dzīvoja lejā. Otrai mājai pie logiem bija metāla restes, un viņai nebija atļauts doties ārā vienai. Upura grūtības beidzās tikai pēc tam, kad viņa sāka pierakstīt, kas bija noticis ar viņu, un viņai izdevās noplēst daļu adreses no pasta sūtījuma un piezvanīt savai mātei, kas pēc tam informēja Valsts policiju. Apvienotās Karalistes tiesa noziedzniekus atzina par vainīgiem cilvēku tirdzniecībā.

Seksuālā izmantošana

Liels skaits sieviešu un meiteņu no Baltkrievijas tika pieņemtas darbā Baltkrievijā, solot viņām labu, labi apmaksātu darbu Polijā. Kad sievietes ieradās Polijā, viņām tika atņemtas pasēs un viņas bija spiestas nodarboties ar prostitūciju. Upuriem tika aizliegts iet ārā, un kā spaidu līdzeklis tika izmantoti vardarbības pielietošanas draudi. Upuriem tika teikts, ka tiem jāstrādā, lai atmaksātu naudu, ko vainīgais bija samaksājis par viņām, un daļa no viņu ienākumiem tika regulāri atsavināta. Polijas tiesa konstatēja, ka trīs vainīgās personas no Baltkrievijas (divi vīrieši un viena sieviete) izmantoja upuru ekonomiskās grūtības un finanšu problēmas, meloja viņām par reālo Polijā piedāvātā darba veidu un izmantoja viņas piespiedu prostitūcijā. Pirmās instances tiesā un vēlāk arī apelācijas tiesā trīs apsūdzētos atzina par vainīgiem cilvēku tirdzniecībā un citos saistītos noziedzīgos nodarījumos, un viņiem tika piespriests trīs līdz četrus ar pusi gadus ilgs cietumsods.

Piespiedu ubagošana

2012.gada jūlijā rumāņu valodā runājošs sociālais darbinieks Oslo pamanīja, ka rumāņu sieviete, kas ubagoja Oslo ielās ar četriem citiem cilvēkiem, likās esam nobijusies un nervoza. Pēc sarunas ar sievieti sociālais darbinieks saprata, ka cilvēku tirgotājs kontrolēja šo cilvēku grupu. Upuriem tika nodrošināts drošs mājoklis, un visiem cietušajiem tika piešķirts pārdomu periods. Policija sāka izmeklēšanu un identificēja divus aizdomās turamos - vīriešus no Rumānijas un Kosovas. Aizdomās turamie Rumānijā bija savervējuši četrus vīriešus un vienu sievieti, solot viņiem darbu Norvēģijā. Visas piecas personas piekrita doties ar mikroautobusu uz Norvēģiju bez jebkādas papildu vienošanās attiecībā uz samaksu par braucienu. Upuru ID kartes tiem tika atņemtas brauciena laikā. Norvēģijā divi aizdomās turamie teica, ka upuri saņēms savas ID kartes, ja samaksās 1000 eiro. Viņi bija spiesti zagt degvielu un ubagot, un, atsakoties turpināt zagšanu, otrs aizdomās turētais iesita vienam no cietušajiem, un viņi visi saņēma nāves draudus. Oslo apgabaltiesa 2015. gada janvārī notiesāja divus vīriešus par vairākiem cilvēku tirdzniecības gadījumiem.

Piespiedu noziedzība

2009.gadā divi vīrieši no Rumānijas savervēja divus 16 gadus vecus zēnus, lai zēni ar viņiem dotos uz Zviedriju, kur viņiem būtu viegli atrast darbu. Zēnu vecāki vienojās nosūtīt tos uz Zviedriju. Zēni lidoja no Rumānijas caur Londonu uz Stokholmas Skavsta lidostu. Ierodoties zēni bija spiesti zagt. Noziegums pirmo reizi tika atklāts, kad zēni nozaga automašīnu nākamajā dienā pēc ierašanās un viņus arestēja policija Nikopingā. Aizdomas pastiprinājās pēc dažiem starpgadījumiem, kad zēni tika arestēti par zādzību veikalā, un policija uzsāka izmeklēšanu par cilvēku tirdzniecību. Pirmās instances tiesa nonāca pie secinājuma, ka abi vīrieši nevar tikt notiesāti par cilvēku tirdzniecību. Zēni nekad netika apdraudēti vai ieslēgti, viņiem bija pieejams telefons, un viņi nekad neziņoja, ka viņiem nepieciešama palīdzība no viņu ģimenes locekļiem vai policijas. Tomēr Apelācijas tiesa konstatēja pietiekami daudz pierādījumu par cilvēku tirdzniecību un piespieda vīriešiem vienu gadu cietumsoda un noteica izmaksāt zēniem 60 000 Zviedrijas kronu par radītajiem zaudējumiem. Tiesa nosprieda, ka abiem vīriešiem bija izšķiroša ietekme pār abiem zēniem. Zēni runāja tikai rumāņu valodā un atradās ārzemēs ar diviem vecākiem vīriešiem. Abiem cietušajiem nebija nekādu naudas līdzekļu un viņi bija pilnīgi atkarīgi no vecāko vīriešu atbalsta un palīdzības darba atrašanās. Fakts, ka zēni jau pašā sākumā varēja būt piekrituši zagti, tika uzskatīts par nenozīmīgu.

3. Vēršanās pret cilvēku tirdzniecību vietējā līmenī – situācijas novērtēšana

Cilvēku tirdzniecība ir globāla parādība, bet tai ir arī vietējā dimensija, kā arī īpaša ietekme uz vietējām kopienām pašvaldībās, kam ir skaidrs pienākums vērsties pret cilvēku ekspluatēšanu vietējā sabiedrībā.¹⁴

Izejas punktam attiecībā uz cilvēku tirdzniecības problēmas risināšanu vietējā līmenī būtu jābalstās uz vietējās situācijas analīzi. Pašvaldībām būtu jāpapildina savas zināšanas un jāveic izēmju un tendenču analīzi attiecībā uz pašvaldībās notiekošo cilvēku tirdzniecību un ekspluatēšanu (t.i., nozieguma mērogs, raksturs, modeļi, riski, cēloņi). Situācijas apzināšanai un diagnostikai vajadzētu nodrošināt pamatu vietējo intervences pasākumu izveidē, iekļaujot specifiskus pasākumus un/vai integrējot tos esošajās politikās, programmās un pakalpojumos.¹⁵ Šo procesu sauc par vietējo drošības pasākumu pret cilvēku tirdzniecību revīziju.¹⁶ Turpmākajās sadaļās šis process saukts par vietējās (cilvēku tirdzniecības) situācijas apzināšanu.

Situācijas apzināšana ir daudznozaru un līdzdalības process. Vadot šo procesu, pašvaldībām jāsadarbojas ar jākonsultējas ne tikai ar dažādiem dienestiem savā pārvaldē, tādiem kā sociālās, veselības aprūpes, mājokļu jautājumu, izglītības, nodarbinātības, jaunatnes, bērnu tiesību aizsardzības departamentu un pašvaldības policiju, bet arī jāpanāk sadarbība ar citām attiecīgām valsts iestādēm, piemēram, ar Valsts policiju, prokuratūru, tiesām, nodarbinātības un migrācijas dienestiem. Turklāt galvenie partneri šajā apzināšanas fāzē ir NVO, jo īpaši tās NVO, kurām ir pieredze attiecībā uz cilvēku tirdzniecību vai kas nodarbojas ar migrantu tiesībām un vardarbību pret sievietēm, kā arī partneri ir reliģiskās grupas, arodbiedrības, migrantu un etnisko un citu minoritāšu organizācijas. Turklāt apzināšanas procesa laikā, pašvaldības varētu konsultēties arī ar attiecīgajiem privātā sektora darbiniekiem, piemēram, darbā iekārtošanas un nodarbinātības aģentūrām, darba devēju apvienībām viesnīcās, uzkopšanas, būvniecības vai restorānu nozarēs strādājošajiem.¹⁷ Dažādo sadarbības partneru izvēle pamatojas uz visu to iestāžu un organizāciju darbinieku iesaistīšanu, kas saskaras vai potenciāli var saskarties ar cilvēku tirdzniecībā cietušām personām, kad pašvaldības izstrādā un īsteno politiku, lai risinātu cilvēku tirdzniecības problēmu.

Veicot situācijas izvērtēšanu, vietējām pašvaldībām vajadzētu iegūt informāciju par cilvēku tirdzniecību nacionālā līmenī no esošajiem cilvēku tirdzniecības apkarošanas koordinēšanas un ziņošanas mehānismiem un apvienot to ar vietējo informāciju, kas saistīta ar noziedzību, ar datiem no sociālajiem dienestiem par mazāk aizsargātām iedzīvotāju grupām, kā arī datiem no policijas un NVO par cietušajām personām, cilvēku tirgotājiem un esošajām tirdzniecības novēršanas iniciatīvām u.c. Zemāk esošās tabulas sniedz norādījumus par aplūkojamajiem jautājumiem un pašvaldību iestādēm un organizācijām, ko nepieciešams iesaistīt veicot cilvēku tirdzniecības situācijas apzināšanu, jo īpaši attiecībā uz:

- Riska grupu identificēšanu, kas var tikt pakļautas seksuālai izmantošanai, piespiedu darbam, piespiedu ubagošanai un noziedzībai;
- Vietām, kur var sastapties ar upuriem un potenciālajiem upuriem;
- Cilvēku tirgotājiem, cilvēku tirdzniecības veicinātājiem un izmantotājiem.

Saistībā ar seksuālas izmantošanas riskam pakļauto iedzīvotāju grupu identificēšanu ir svarīgi apsvērt to, kas ir zināms par prostitūciju un cilvēkiem, kas nodarbojas ar prostitūciju vietējā līmenī, par vietējām tendencēm, attiecīgajām vietām gan apkārtnē, gan telpās, kā arī – kas ir zināms par riska grupām. Situācijas apzināšanas gadījumā būtu jāizpēta arī, kādas organizācijas darbojas šajā jomā un sniedz atbalstu un pakalpojumus prostitūcijā iesaistītajām sievietēm un vīriešiem. Šo organizāciju rīcībā visticamāk ir ļoti precīzas un specifiskas zināšanas arī attiecībā uz cilvēku tirdzniecību. Daudzām pašvaldības iestādēm un organizācijām ir attiecīgā informācija, taču tās ne vienmēr var būt spējīgas atpazīt cilvēku tirdzniecības situāciju, tomēr – ja darbinieki ir apmācīti – tie varētu palīdzēt identificēt un novirzīt potenciālo cilvēku tirdzniecības upuri atbalsta saņemšanai. Pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas ietver sociālo un veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējus, cietušo atbalsta dienestus, kā arī privātpersonas un vietējās organizācijas.

1. tabula

Riska grupas – cilvēku tirdzniecība seksuālai izmantošanai

Jautājumi, kas jāņem vērā vietējā līmenī (galvenokārt galamērķa valstīs)	Galvenās pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas, kas var identificēt riskam pakļautās personas un saskarties ar cilvēku tirdzniecībā cietušajām personām
<p><i>Sievietes un vīrieši, kas iesaistīti prostitūcijā</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cik daudz sieviešu/vīriešu nodarbojas ar prostitūciju jūsu reģionā? • Kāds ir šo sieviešu/vīriešu demogrāfiskais profils? • No kurienes viņi nāk? • Cik lielai daļai vīriešu/sieviešu ir suteneri/savedēji? • Kāda daļa no viņiem varētu būt cietuši no starptautiskās/iekšzemes cilvēku tirdzniecības? • Vai palielinās imigrantu sieviešu skaits, kas strādā bāros vai pakalpojumu nozarē? • Kāds ir ārvalstu sieviešu/vīriešu profils, kas iesaistīti prostitūcijā, un kas ir viņu klienti? • Vai šādu sieviešu/vīriešu skaits pieaug? • Kādos pilsētas rajonos šīs sievietes/vīrieši dzīvo? • Kādās vietās pakalpojumi tiek piedāvāti un sniegti? • Kāda politika un pakalpojumi pastāv, lai sniegtu atbalstu sievietēm un vīriešiem, kas iesaistīti prostitūcijā? <p><i>Migranti, tostarp ES pilsoņi, patvēruma meklētāji, bēgļi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cik daudz ārzemju studentu, neseno imigrantu, bēgļu un migrantu sieviešu dzīvo jūsu reģionā? • No kurienes viņi nāk? • Kādi ir viņu dzīves apstākļi un vajadzības (mājoklis, ienākumi, valodas, darbs un mācības)? • Kāds ir viņu risks tikt seksuāli izmantotiem? • Kāda politika un/vai pakalpojumi pastāv, lai viņiem sniegtu atbalstu? • Kādas ir viņiem pieejamo pakalpojumu nepilnības, kā tās var labot? 	<ul style="list-style-type: none"> • NVO un pakalpojumu sniedzēji • Sociālie un veselības aprūpes dienesti • Cietušo atbalsta dienests • Pašvaldības policija • Patversmes • Migrantu/bēgļu atbalsta grupas • Pakalpojumu migrantiem sniedzēji • Vietējās apkaimes iedzīvotāji • Seksuālo pakalpojumu pircēji • Privātpersonas

Attiecībā uz darba tirdzniecību un citām jaunākām cilvēku tirdzniecības formām, piemēram, piespiedu ubagošanu un piespiedu noziedzību, pašvaldību iestādēm un organizācijām būtu jāapsver vairāki jautājumi, kas attiecas uz vietējās migrācijas plūsmām un izslēgšanas un marginalizācijas situācijām, kas kalpo kā sākumpunkts situācijas apzināšanas veikšanai. Ir svarīgi saprast, kurās nozarēs darba ņēmēji migranti tiek nodarbināti, kādi ir viņu nodarbinātības nosacījumi, kādus pakalpojumus tie izmanto, vai un kuras pašvaldību iestādes un organizācijas piedāvā atbalsta pakalpojumus. Situācijas apzināšanā vajadzētu pievērst īpašu uzmanību migrantiem, kas atrodas nelikumīgā stāvoklī – it īpaši bez dokumentiem, kas saskaras ar lielāku ekspluatācijas risku; patvēruma meklētāji, bēgļi un pat ārzemju studenti var būt neaizsargātā stāvoklī un saskarties ar ekspluatācijas risku. Iespēju robežās, dati būtu jāšķiro pēc personas dzimuma, vecuma un etniskās izcelsmes. Vairākas pašvaldību iestādes un organizācijas var identificēt potenciālos piespiedu darba upurus, tai skaitā, to var paveikt dažādas kontroles iestādes, arodbiedrības, pakalpojumu sniedzēji migrantiem, kā arī privātpersonas un patērētāji (skatīt tabulu zemāk).

2. tabula

Riska grupas – cilvēku tirdzniecība darbaspēka ekspluatācijai

Jautājumi, kas jāņem vērā vietējā līmenī (galvenokārt galamērķa valstīs)	Galvenās pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas, kas var identificēt riskam pakļautos cilvēkus
<p><i>Darba ņēmēji migranti¹⁸ (tostarp ES pilsoņi), nelikumīgi migranti¹⁹, patvēruma meklētāji, bēgļi un ārvalstu studenti</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cik daudz darba ņēmēji migranti, ārvalstu studenti un neregistrēti migranti dzīvo jūsu reģionā? • Kādās nozarēs, darbos viņi strādā? • Kur viņi dzīvo, un kā viņi nokļūst līdz darbam? • Vai ir konstatētas jebkādas tendences attiecībā uz jaunienācējiem pašvaldībā? • Kāda ir šādu iedzīvotāju izcelsme un demogrāfiskais profils? • Kādi ir viņu darba apstākļi un samaksa? • Vai viņi zina savas tiesības un vai saņem jebkādu atbalstu un pakalpojumus? • Kādi pakalpojumi un politika ir nepieciešama, lai nodrošinātu viņiem lielāku aizsardzību no ekspluatācijas? 	<ul style="list-style-type: none"> • Darba inspekcija • Pašvaldības policija • Veselības/ugunsdzēsības/nodokļu inspektori • Arodbiedrības • Sociālais dienests • Medicīnas personāls • Publisko iepirkumu veicēji • NVO • Cietušo atbalsta pakalpojumu sniedzēji • Migrantu/bēgļu atbalsta grupas • Migrantu kopienu organizācijas • Personāla atlases aģentūras • Privātpersonas

Avots:

Local Safety Audit Guide: to Prevent Trafficking in Persons and Related Exploitation (2013), 34-35.

3. tabula

Riska grupas – piespiedu ubagošana un noziedzība

Jautājumi, kas jāņem vērā vietējā līmenī (galvenokārt galamērķa valstīs)	Galvenās pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas, kas var identificēt riskam pakļautos cilvēkus
<ul style="list-style-type: none"> • Vai jūsu reģionā ir cilvēki, kas nodarbojas ar ubagošanu? Kāda ir viņu izcelsme? • Vai ubagošana ir organizēta un kā? Vai ir kāda persona, kas viņus atved un pēc tam aizved? Cik daudz laika viņi pavada ubagojot? Vai ir kāds, kas viņus novēro/kontrolē? • Vai papildus ubagošanai viņi nodarbojas ar citām aktivitātēm? • Kur ubagojošās personas dzīvo? Kādi ir dzīves apstākļi? • Vai ir pieejami kādi atbalsta pakalpojumi? • Vai ir kādas norādes par piespiedu noziedzību jūsu reģionā, piemēram, zādzības veikalos vai mobilo telefonu zādzības, ko paveikušas personas no riska grupas? • Vai šīs personas strādā un pārvietojas grupās lielāka reģiona robežās? Kāda ir viņu izcelsme? • Vai jūsu reģionā ir ziņojumi no citām pašvaldībām par līdzīgiem organizētās ubagošanas vai piespiedu noziedzības gadījumiem? • Vai iesaistītie cilvēki tikuši iepriekš apcietināti citās pilsētās par līdzīgiem noziegumiem? • Vai nozagtās lietas ir savādākas, nekā jūs būtu gaidījuši, piemēram, sievietes/meitenes zog vīriešu skuvekļus? 	<ul style="list-style-type: none"> • Pašvaldības policija • Sociālie dienesti • Medicīnas personāls • NVO • Cietušo atbalsta pakalpojumu sniedzēji • Migrantu/bēgļu atbalsta grupas • Migrantu kopienu organizācijas • Baznīca vai reliģiskās organizācijas • Privātpersonas

Avots:

Local Safety Audit Guide: to Prevent Trafficking in Persons and Related Exploitation (2013), 34-35.

Izcelsmes valstīs situācijas apzināšanai jābūt vērstai uz attiecīgo riska grupu, kas var tikt savervētas un pakļautas cilvēku tirdzniecībai vietējā līmenī, identificēšanu. Ir arī svarīgi apzināt galvenās pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas, kas atbalsta un strādā ar šīm neaizsargātajām iedzīvotāju grupām.

4. tabula

Riska grupas – fiktīvās laulības

Jautājumi, kas jāņem vērā vietējā līmenī (galvenokārt izcelsmes valstīs)	Galvenās pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas, kas var identificēt riskam pakļautos cilvēkus
<ul style="list-style-type: none"> • Cik daudz vientuļās mātes ar nepilngadīgiem bērniem uzturas jūsu reģionā? Kāds ir šo sieviešu sociālais statuss? • Cik daudz jauniešu, kas ilgstoši uzturējušies ārpusģimenes sociālās aprūpes un izglītības iestādēs un sasnieguši 18 gadu vecumu, uzturas jūsu reģionā? • Kāda politika un pakalpojumi pastāv, lai sniegtu atbalstu vientuļajām mātēm ar bērniem un jauniešiem, kas atstājuši ārpusģimenes sociālās aprūpes un izglītības iestādes, sasniežot 18 gadu vecumu? • Vai personas rīcībā ir pietiekošs finanšu līdzekļu apmērs, lai nodrošinātu savas pamatvajadzības, piemēram, ēdiens; mājoklis, veselība, higiēna, bērnu aprūpe? • Kādā veidā persona var savu sociālo situāciju risināt, gadījumā, ja tai trūkt līdzekļu pamatvajadzību nodrošināšanai? • Vai personai dzīvesvietā ir pieejams nepieciešamais valsts, pašvaldības vai citas organizācijas atbalsts, lai risinātu savu sociālo situāciju krīzes gadījumā? • Cik daudz cilvēki ar garīgās vai psihiskās veselības traucējumiem uzturas jūsu reģionā? • Vai šai mērķa grupai pašvaldībā ir paredzēti dienas centri vai citi pakalpojumi? (minētie pakalpojumu sniedzēji arī var apzināt potenciālos CT upurus un CT upurus)? • Cik augsts ir bezdarba līmenis jauniešu vidū un cik daudz jauniešu ir ieguvuši bezdarbnieka vai darba meklētāja statusu? 	<ul style="list-style-type: none"> • Pašvaldības policija • Sociālie dienesti • Bērnu tiesību aizsardzības dienesti • Bāriņtiesas • Ārpusģimenes aprūpes un izglītības iestādes • NVA filiāles • Valsts policija • NVO • Cietušo atbalsta pakalpojumu sniedzēji • Privātpersonas • Pašvaldības policija • Sociālie dienesti • Bērnu tiesību aizsardzības dienesti • Bāriņtiesas • Ārpusģimenes aprūpes un izglītības iestādes • NVA filiāles • Valsts policija • NVO • Cietušo atbalsta pakalpojumu sniedzēji • Privātpersonas

5. tabula

Izcelsmes valstis
 Riska grupas – cilvēku tirdzniecība seksuālai un darbaspēka
 ekspluatācijai

Riska grupas – cilvēku tirdzniecība seksuālai un darbaspēka ekspluatācijai (galvenokārt izcelsmes valstīs)	Galvenās pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas, kas var identificēt riskam pakļautos cilvēkus
<ul style="list-style-type: none"> • Jaunieši, kas dzīvo valsts sociālās aprūpes iestādēs • Cilvēki, kas dzīvo teritorijās, kur ekonomiskā situācija pasliktinās, it īpaši, bezdarbnieki un personas ar aizņēmumu un kredītu problēmām • Sievietes/vīrieši, kas iesaistīti prostitūcijā • Vientuļās mātes ar sliktu ekonomisko situāciju • Personas ar atkarību no psihoaktīvajām vielām • Personas ar fiziskiem vai garīgiem traucējumiem • Minoritāšu grupas ar zemu valsts valodas zināšanu līmeni vai bez valodas zināšanām • Vardarbības upuri • Bezpajumtnieki • Diskriminētās un marginālās cilvēku grupas 	<ul style="list-style-type: none"> • NVO un pakalpojumu sniedzēji • Sociālie un veselības aprūpes dienesti • Valsts sociālās aprūpes iestādes • Skolotāji • Medicīnas personāls • Pašvaldības policija • Bibliotēkas • Patversmes • Nodarbinātības valsts aģentūra • Baznīca • Uzņēmumi, kas sniedz īpašumu apsaimniekošanas pakalpojumus • Privātpersonas

Pēc konkrētu riska grupu identificēšanas situācijas apzināšanai jākoncentrējas uz vietējo sociālo un ekonomisko tendenču izpēti attiecībā uz šīm iedzīvotāju grupām. Nākamajā tabulā sniegti daži no jautājumiem, kas būtu jāņem vērā.

6. tabula

Izcelsmes valstis:
 Jautājumi, kas būtu jāņem vērā vietējā līmenī

- Cik daudz cilvēku jūsu reģionā dzīvo zem nabadzības sliekšņa?
- Cik daudz bezdarbnieku dzīvo jūsu reģionā?
- Vai jūsu reģionā ir atbalsta dienesti cilvēkiem, kam tie nepieciešami?
- Cik daudz cilvēku jūsu reģionā saņem sociālos pabalstus un cita veida palīdzību?
- Vai ir sievietes/vīrieši, kas nodarbojas ar prostitūciju jūsu reģionā vai tuvākajās lielās pilsētās?
- Vai ir sievietes/vīrieši, kas nodarbojas/-ās ar prostitūciju ārzemēs?
- Kuros reģionos dzīvo nabadzīgākās iedzīvotāju grupas?
- Kādi ir apstākļi un vajadzības cilvēkiem, kuri dzīvo teritorijās ar sliktu ekonomisko situāciju?
- Cik daudz cilvēku regulāri tiek ārstēti no vielu atkarības?
- Kāds ir viņu dzīvesveids?
- Par cik vardarbības ģimenē gadījumiem jūsu reģionā tiek ziņots gada laikā?
- Kāds ir fiziskās vai emocionālās vardarbības upuru profils?
- Vai viņi saņem jebkādu sociālu atbalstu un palīdzību?
- Cik daudz cilvēku gada laikā izceļo uz ārvalstīm darba meklējumos?
- Kāds ir šo cilvēku profils?
- Kā viņi ārzemēs atrod darbu?
- Kādi ir viņu darba apstākļi un alga ārzemēs?
- Kādās nozarēs, darbos viņi strādā?

Vēl viena svarīga situācijas apzināšanas sastāvdaļa ir to vietu identificēšana, kur var saskarties ar neaizsargātām cilvēku grupām vai cilvēku tirdzniecībā cietušām personām, un to vietu noteikšana, kur cilvēku ekspluatācija un tirdzniecība varētu notikt. Šī informācija var būt svarīga mērķtiecīgu profilakses pasākumu veikšanā, piemēram, izpratnes veicināšanā (skatīt 6. nodaļu par novēršanu). Turpmāk tabulā sniegts iespējamo vietu saraksts, kas jāņem vērā veicot situācijas apzināšanu.

7. tabula

Vietas, kas uzskatāmas par atbilstošām
(situācijas apzināšanai un mērķtiecīgu profilakses pasākumu veikšanai, piemēram, izpratnes veicināšanai)

Transporta mezgli: lidostas, dzelzceļa stacijas, prāmju termināli un ostas, autobusu un metro stacijas un citas vietas, kur migranti var neformāli tikt vervēti darbam	Bibliotēkas vai citas šādas vietas ar bezmaksas Wi-Fi un/vai brīvu piekļu datoram
Teritorijas, kurās izplatīta ielu prostitūcija, narkotiku, viltotu preču un cigarešu pārdošana vai ubagošana	Teritorijas ar etniskajiem veikaliem, tirgus vietām, etniskajiem restorāniem, interneta kafejnīcām un telefonu veikalu kafejnīcām un naudas pārvedumu pakalpojumiem, kur migranti var pavadīt laiku
Tirdzniecības centri, publiskie parki vai citas vietas, kur jaunieši, migranti vai citas potenciāli atbilstošas cilvēku grupas pulcējas un pavadā laiku	Klīnikas un slimnīcas, tostarp klīnikas, kas piedāvā pakalpojumus neregistrētiem migrantiem, un slimnīcu neatliekamās palīdzības nodaļas
Bezpalumnieku patversmes vai dienas centri, kas paredzēti neaizsargātām grupām, piemēram, ielu bērniem, narkomāniem, bijušajiem ieslodzītajiem un bezdarbniekiem	Izglītības iestādes, īpaši arodskolas un skolas bērniem ar īpašām vajadzībām
Centri, kas piedāvā pakalpojumus migrantiem, tostarp informācijas centri, kultūras centri, valodu skolas	Sociālo pakalpojumu centri
Lieli būvlaukumi, kur ir nodarbināti darba ņēmēji migranti	Patvēruma centri un uzņemšanas punkti Konsulāti un vēstniecības
Lielas lauku saimniecības/zonas/reģioni, kuros darba ņēmēji migranti ir nodarbināti	Nodarbinātības dienesti un personāla atlases un darbā iekārtošanas biroji

Pašvaldības var nodrošināt aktīvu lomu arī cilvēku tirdzniecības novēršanā, vietējā līmenī apkopojot informāciju un datus par vainīgajām personām. Šī informācija var būt noderīga izlūkošanas informācijas avots, lai atbalstītu izmeklēšanas un cilvēku tirgotāju un izmantotāju kriminālvajāšanas procesus, un tādēļ būtu nepieciešams nodrošināt šādas informācijas sniegšanu arī attiecīgajām tiesībsargājošajām un prokuratūras iestādēm, kas strādā ar cilvēku tirdzniecības gadījumiem.

Cilvēku tirgotāji darbojas vietējā līmenī dažādās vietās un apstākļos, vervējot, transportējot un izmantojot upurus. Tos parasti uztver kā daļu no labi organizēta un spēcīga kriminālā tīkla, kas aptver valstis un reģionus un darbojas ātri un nevainojami. Tomēr cilvēku tirgotāji bieži funkcionē kā neliela blēžu grupa, pamatojoties uz personiskajām un dažreiz ģimenes attiecībām. Pastāv dažādi veidi, kā cilvēki var tikt iesaistīti cilvēku tirdzniecības procesā. Terminu "cilvēku tirgotāji" var izmantot, lai atsauktos uz vervētājiem, pārvadātājiem, tiem, kas kontrolē cilvēku tirdzniecībā cietušos, tiem, kas pārvadā un/vai sniedz patvērumu cilvēku tirdzniecībai pakļautajai personai ekspluatācijas situācijās, uz iesaistītajiem līdzīgos noziegumos, un tiem, kas gūst peļņu vai nu tieši, vai netieši no cilvēku tirdzniecības, ar to saistītām darbībām un citiem saistītiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Eiropas Savienības līmenī cilvēku tirgotāji nāk no dažādām valstīm un ir ar dažādu etnisko izcelsmi. Tomēr vairākumam ir kādas Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonība. Lielākajai daļai vainīgo personu ir spēcīga saikne ar cietušā izcelsmes valsti, viņi mēdz vervēt un izmantot savas tautības upurus. Tirgotāju lielākā daļa ir vīrieši, tomēr iesaistīto sieviešu skaits pieaug. Dažkārt robeža starp cietušo un likumpārkāpēju ir neskaidra, jo bijušie upuri daudzos gadījumos kļūst par cilvēku tirgotājiem, kad viņi ir spiesti vervēt citus upurus, vai viņiem tiek piedāvāts atteikties no tiesas izmantošanas, virzoties uz augšu cilvēku tirdzniecības tīkla hierarhijā.²⁰

8. tabula

Informācijas par vainīgajām personām apkopojums

Jautājumi, kas būtu jāņem vērā vietējā līmenī	Galvenās pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas, kas var identificēt riskam pakļautos cilvēkus
<p><i>Cilvēku tirgotāji, veicinātāji, izmantotāji – seksuālās ekspluatācijas gadījumā</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kas jūsu reģionā ir zināms par cilvēku tirgotājiem? • Kādas nozares pastāv jūsu reģionā, kurās var tik izmantota vai kuras var veicināt seksuālo izmantošanu? • Kur tās atrodas? 	<ul style="list-style-type: none"> • Pašvaldības policija • Sociālie un veselības aprūpes dienesti • NVO • Cietušo atbalsta pakalpojumu sniedzēji • Migrantu/bēgļu atbalsta grupas

- Vai pastāv jebkādas aģentūras, kas vervē personas jūsu reģionā?
- Kas ir seksuālās izmantošanas veicinātāji/novērotāji?
- Cik daudz seksuālo pakalpojumu pircēju ir jūsu reģionā?
- Cik nopietna ir problēma?
- Kādi dienesti vai programmas pastāv, kas ir vērstas uz seksuālās izmantošanas pieprasījuma mazināšanu?
- Kāda ir šīs iedzīvotāju grupas izcelsme un demogrāfiskais profils?
- Kādi pakalpojumi un politika ir nepieciešama, lai mazinātu pieprasījumu?

Cilvēku tirgotāji, veicinātāji, izmantotāji – darbaspēka ekspluatācija, piespiedu ubagošana un noziedzība

- Kas ir zināms par cilvēkiem, kas ļaunprātīgi izmanto darbaspēku jūsu pilsētā vai reģionā?
- Vai jums ir kāda informācija par piespiedu ubagošanu un piespiedu noziedzību?
- Kas ir organizatori vai labuma guvēji no šīm darbībām?
- Vai citas pašvaldības saskaras ar šādām problēmām?
- Vai jūsu valstī pastāv mehānismi informācijas apmaiņai starp pašvaldībām?
- Kādās nozarēs var tikt izmantota vai veicināta darbaspēka ekspluatācija?
- Kas ir darbaspēka ekspluatācijas, piespiedu ubagošanas vai noziedzības veicinātāji/novērotāji?
- Kādi pakalpojumi vai programmas pastāv, kas ir vērstas uz darbaspēka izmantošanas pieprasījuma mazināšanu?
- Vai uzņēmumiem ir kādi ētikas kodeksi?
- Vai vietējie uzņēmumi pārrauga savu apakšuzņēmēju ķēdi?

- Taksometru šoferi
- Viesnīcas personāls
- Vietējās pašvaldības asociācijas
- Privātpersonas

- Pašvaldības policija
- Darba inspektori
- Veselības/ugunsdzēsības/ nodokļu inspektori
- Arodbiedrības
- Sociālie un veselības aprūpes dienesti
- Publiskā iepirkuma amatpersonas
- NVO
- Cietušo atbalsta pakalpojumu sniedzēji
- Migrantu/bēgļu atbalsta grupas
- Vietējās pašvaldības asociācijas
- Privātpersonas

Avots:
Adapted from Local Safety Audit Guide: to Prevent Trafficking in Persons and Related Exploitation (2013), 36.

Visbeidzot, situācijas apzināšanā būtu jāiekļauj arī darbības, kas vērstas uz informācijas apkopošanu par to, kādi resursi pašvaldībām ir pieejami, lai apkarotu cilvēku tirdzniecību. Šajā sakarā situācijas apzināšana ir jāizmanto, lai izstrādātu pakalpojumu plānu, kas pieejami cilvēku tirdzniecības upuriem, kā arī pakalpojumu plānu, kas pieejami citām riska grupām (piemēram, sociālās labklājības, nodarbinātības, veselības, izglītības, juridiskie pakalpojumi u.c.). Vēl viens no situācijas apzināšanas rezultātiem būtu arī apmācību vajadzību noteikšana pašvaldības ierindas speciālistiem, kuri var tikt iesaistīti upuru un potenciālo upuru identificēšanā un atbalsta pakalpojumu nodrošināšanā.

Ja vietējā līmenī nav pieejami resursi situācijas apzināšanas veikšanai ieteiktajā apjomā, viens no variantiem ir koncentrēties uz konkrētiem cilvēku tirdzniecības veidiem, kas jūsu teritorijā tiek uzskatīti par īpaši svarīgiem. Vēl viens labs variants ir iekļaut cilvēku tirdzniecību jau esošajās vispārīgākās noziedzības novēršanas politikās un intervencēs. Baltijas jūras reģionā daudzas pilsētas un pašvaldības jau veic vietējos drošības auditus vai īsteno pilsētu drošības plānus, kas koncentrējas uz darbībām, lai uzlabotu drošību noteiktās vietās, apkaimēs vai grupās. Šīs pilsētas un pašvaldības varētu ietvert arī secinājumus par cilvēku tirdzniecības jautājumiem savos esošajos vai pašreiz notiekošajos procesos. Vietējās cilvēku tirdzniecības apkarošanas stratēģijas un rīcības plāni tad varētu tikt veidoti uz pastāvošajām vietējo pašvaldību programmām un politikām, piemēram, jautājumiem par sociālo atstumtību, vardarbību pret sievietēm un migrantu integrāciju.

Rīcības plāns pašvaldībām

- Veikt vietējās cilvēku tirdzniecības situācijas apzināšanu, lai noteiktu riska grupas, lai identificētu attiecīgās vietas un apkopotu informāciju par cilvēku tirdzniecībā vainīgajām personām un tās veicinātājiem.
- Gadījumā, ja ir ierobežoti resursi, secinājumus par cilvēku tirdzniecības situāciju jāietver jau esošās noziedzības novēršanas stratēģijās, vai jāpārlicinās, ka temats ir iekļauts politikās, struktūrās un programmās, kas risina tādus jautājumus kā sociālā atstumtība, vardarbība pret sievietēm vai migrantu integrācija pašvaldības līmenī.
- Apkopot informāciju par to, kādi resursi un pakalpojumi ir pieejami jūsu pārvaldē un pašvaldībā, t.i., iegūt informāciju no trešajām personām, un izveidot sarakstu, kurā norādīti pakalpojumi, kas pieejami tieši cilvēku tirdzniecības upuriem, kā arī riska grupām. To var izmantot, lai uzlabotu identificēšanu, palīdzības sniegšanu un profilakses pasākumus pašvaldības teritorijā.

4. Cilvēku tirdzniecības upuru identificēšana

Savlaicīga un pareiza cilvēku tirdzniecības upuru identificēšana ir ļoti svarīga, ja runa ir par cilvēku tirdzniecības problēmas risināšanu. Identificēšana ir galvenais uzdevums potenciālo upuru aizsardzībā, aizsargājot viņu tiesības un nodrošinot, ka viņi saņem palīdzību, uz kuru viņiem ir tiesības. Pareiza cilvēku tirdzniecībā cietušo personu identificēšana ir arī priekšnoteikums, lai liktu vainīgajiem atbildēt par cilvēku ekspluatāciju, un var novest pie tā, ka pieaug kriminālizmeklēšanas gadījumu skaits, kā arī var palīdzēt atklāt citus saistītus noziegumus. Ideālā gadījumā pareiza potenciālo upuru identificēšana var arī novērst cilvēku tirdzniecības procesu pirms tas uzsākts, un tādējādi novērst neaizsargātu personu ekspluatāciju jau pašā sākumā.²¹

Nereti pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas ir labākā situācijā nekā centrālās/valsts iestādes, lai atpazītu pirmās cilvēku tirdzniecības pazīmes, ņemot vērā, ka viņi atrodas tik tuvu upuriem, bieži pašvaldības ir pirmās, kas uzsāk palīdzības pasākumus un sniedz atbalstu cietušajiem. Tās var arī palīdzēt identificēt cilvēku tirgotājus un citus vainīgos.

Kas ir cilvēku tirdzniecības upuri?

Cilvēku tirdzniecības upuri nāk no visas pasaules, un tiem ir dažāda izcelsme un pieredze. Cilvēkiem, kuri ir fiziski, psiholoģiski un ekonomiski neaizsargāti un kuriem nav pietiekami daudz iekšējo resursu vai ārējas palīdzības un atbalsta, ir risks kļūt par upuriem. Pretstatā neaizsargātajiem upuriem tiek uzskatīts, ka cilvēku tirgotājiem piemīt reāla vara, kas viņiem sniedz iespēju gūt labumu no personas, kura atrodas atkarības stāvoklī no vainīgās personas vai nedrošā stāvoklī, kas rada emocionālu, ekonomisku, fizisku vai psiholoģisku varas nelīdzsvarotību starp cietušo un vainīgo. Šo nelīdzsvarotību var izraisīt vairāki faktori, piemēram, ģimenes stāvoklis, personīgās attiecības vai darba attiecības. Arī daudzi faktori var padarīt personu nedrošu, ko cilvēku tirgotāji var ļaunprātīgi izmantot. Šie faktori ir šādi:

- jaunība,
- nopietna slimība,
- vielu atkarība,
- tuva ģimenes locekļa nopietna slimība vai vielu atkarība,
- grūta ekonomiskā situācija,
- pastāvīgas dzīvesvietas un ienākumu trūkums (persona ir bezpajumtnieks),
- psiholoģiskais stāvoklis,
- fiziska vai garīga invaliditāte,
- agrākā traumatiskā pieredze, piemēram, iepriekšēja seksuāla izmantošana vai prostitūcija,
- ārzemnieka/patvēruma meklētāja/bēgļa statuss,
- dzimuma identitāte vai minoritātes statuss.

Cilvēku tirdzniecības upuriem var būt atšķirīgi uzturēšanās statusi. Tie var būt neregistrēti (nelegāli) migranti, bet tie var arī tikpat labi būt Eiropas Savienības pilsoņi vai trešo valstu valstspiederīgie ar derīgām uzturēšanās atļaujām vai jūsu valsts pilsoņi, kas nonākuši cilvēku tirdzniecības un izmantošanas situācijās.²² Saskaņā ar Eurostat datiem (2014) Eiropas līmenī 65 procenti no reģistrētajiem cilvēku tirdzniecības upuriem ir Eiropas Savienības pilsoņi.²³

Tajā pašā laikā ir svarīgi atcerēties, ka potenciālo upuru un riska grupu profilēšana nedrīkst novest pie vispārīgajiem un diskriminējošu politiku, pieeju un attieksmi. Mazāk koncentrējoties uz cilvēka migrācijas statusu, monitoringa un pasākumu realizēšanas mērķis ir nodrošināt informāciju un aizsargāt migrantu un citu neaizsargāto personu pamattiesības, un novērst to ļaunprātīgu izmantošanu un ekspluatāciju.²⁴

Nelikumīgie migranti riskē kļūt par cilvēku tirdzniecības upuriem

Bieži nelikumīgie migranti saskaras ar visaugstāko ekspluatācijas risku sakarā ar to neaizsargāto, pat slēpto statusu, ko pēc tam izmanto cilvēku tirgotāji un citi noziedznieki formālajā un neformālajā darba tirgū. Parasti neregistrētiem migrantiem ir ļoti grūti sazināties ar valsts iestādēm vai lūgt palīdzību no valsts institūcijām, jo viņi baidās no izraidīšanas.²⁵ Šis uzticēšanās trūkums rada identificēšanas problēmas, ko galvenokārt saasina izpratnes trūkums par cilvēku tirdzniecību. Tāpēc sadarbība starp NVO, pašvaldībām un citām pašvaldībā esošām iestādēm un organizācijām ir būtiska, ja runa ir par uzticēšanās veidošanu neaizsargāto iedzīvotāju grupu un riska grupu vidū.

Upuru identificēšanas process

Parasti cilvēku tirdzniecībā cietušo personu identificēšana ir sarežģīts un laikietilpīgs process. Principā identificēšana ir divpakāpju process: pirmais posms ir novērtēt, vai ir pamatots iemesls, lai uzskatītu personu par "upuri", un otrais posms ir pieņemt lēmumu par cietušā statusu. Dažreiz nepieciešamas vairākas nedēļas, lai persona sāktu pietiekami uzticēties iestādēm vai sociālajiem dienestiem un spētu runāt un dalīties savā pieredzē ar citiem. Tajā pašā laikā, identificēšanas procedūra būtu jāveic ātri un precīzi, jo tā nodrošina upurim pieeju nepieciešamajai palīdzībai. Tādēļ ir svarīgi nodrošināt, lai ierindas speciālisti un pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas ir informētas par svarīgākajiem tirdzniecības indikatoriem, un var identificēt upurus un uzsākt palīdzības pasākumus. Ja ierindas speciālistiem ir pamatotas aizdomas, ka persona ir cilvēku tirdzniecības upuris, viņš vai viņa nekavējoties novirza personu palīdzības un atbalsta pakalpojumu saņemšanai. Dažas valstis ir izveidojušas nacionālā atbalsta mehānismu, palīdzības tālruņa līniju vai citu mehānismu, lai aktivizētu palīdzības pasākumu ķēdi, kas būtu jāievēro (skatīt arī 5. nodaļu).

Lai nodrošinātu efektīvu cilvēku tirdzniecības upura identificēšanu un palīdzības nodrošināšanu, jebkurš speciālists vai sabiedrības loceklis par aizdomām, ka persona varētu būt tikusi ekspluatēta, var vērsties jebkurā Valsts policijas iecirknī vai zvanot pa tālruni 67075344, biedrībā "Patvērums "Drošā māja"" (24/7 Uzticības tālrunis cilvēku tirdzniecības mazināšanai 28612120), biedrībā "Resursu centrs sievietēm "Marta"" (Karstais informatīvais tālrunis 80002012, darba dienās 10:00 - 18:00). Noderīgu informāciju par cilvēku tirdzniecību un preventīvajiem pasākumiem tās mazināšanai var atrast internetā www.cilvektirdznieciba.lv

Uz cietušajiem vērsta cilvēktiesību pieeja prasa, lai cietušie tiktu informēti par viņu tiesībām. Bieži vien cietušie pat neapzinās, ka ir pārkāptas viņu tiesības. Cilvēku tirdzniecības upuri reti identificē sevi kā upurus un reti lūdz palīdzību kā cilvēku tirdzniecībā cietušie. Tā vietā viņi var nonākt saskarsmē ar institūcijām un pašvaldībā esošām iestādēm un organizācijām, kad viņi izmanto pieejamos pakalpojumus pašvaldības līmenī (piemēram, apmeklē ārstu vai atjauno uzturēšanās atļauju vai citus dokumentus). Vietējās pašvaldības var arī saskarties ar cietušajiem, jo notiek pārkāpumi viņu darbavietā, ugunsgrēka signalizācijas dēļ, pārbaužu vai citu šādu gadījumu rezultātā.

CILVĒKU TIRDZNICĪBAS UPURI RETI SEVI IDENTIFICĒ KĀ UPURUS, JO VIŅI:

- Nevēlas tikt apzīmēti kā upuri vai nevēlas, lai tiktu apkaunoti
- Neapzinās savas tiesības un cilvēku tirdzniecības jēdzienu vai, ka viņas/viņas pieredzētais ir cilvēku tirdzniecība
- Nav informēti par cilvēku tirdzniecības upuriem pieejamo palīdzību
- Viņiem ir vainas vai kauna sajūta par situāciju, kurā tikuši izmantoti
- Baidās no izrēķināšanās vai izrēķināšanās ar viņa/viņas ģimenes locekļiem
- Baidās no ieslodzījuma, izraidīšanas vai naudas soda
- Sevi identificē ar agresoru ("Stokholmas sindroms")
- Uzskata, ka viņa/viņas pašreizējā situācija ir "labāka" nekā iepriekšējā (bezdarbs, galēja nabadzība, vardarbība, konflikti un līdzīgi scenāriji)

"Cilvēku tirdzniecības upuris" ir juridisks jēdziens, tas nav personas raksturojums, stāvoklis vai pazīme. Iestādes ir atbildīgas par to, ka persona tiek atzīta par cilvēku tirdzniecības upuri, un no personas nedrīkst gaidīt vai pieprasīt, ka persona pati jutīsies vai uzvedīsies kā "upuris" (tas nozīmē, ka persona ir pilnīgi atkarīga no kāda cita palīdzības un aizsardzības). Tāpat nedrīkst pieprasīt vai gaidīt pateicību. Tomēr ir ļoti svarīgi precīzi identificēt potenciālos upurus. Dažreiz cilvēku tirdzniecībā cietušās personas pašas sevi var uzskatīt par "noziedzniekiem" sakarā ar viņu nelegālo migrācijas statusu vai sakarā ar darbībām, kuras tie tikuši spiesti veikt.

PAREIZAS UN SAVLAICĪGAS IDENTIFICĒŠANAS NOZĪME

Cilvēku tirdzniecības upuriem

- nepieciešama specializēta palīdzība un aizsardzība.
- iespējams ir nepieciešama tūlītēja un akūta palīdzība fiziskajai un garīgajai veselībai.
- nācies ciest no nopietniem un smagiem noziegumiem, un viņi joprojām var būt apdraudēti. Noteikti pasākumi un procedūras var būt nepieciešamas gan cietušajam, viņa/viņas tuviniekiem un personālam, kas strādā organizācijā, kas sniedz palīdzību.
- var būt bijuši spiesti izdarīt noziegumus, kamēr bija pakļauti cilvēku tirdzniecībai, un baidās no valsts iestādēm.

Dažkārt iestādēm varētu būt vieglāk aizvērt acis, nekā pētīt dziļāk, kas slēpjas aiz zēna kabatas zagļa iepirkšanās centrā vai ubagojošas sievietes, kas ielās pārdod viltotas rotaslietas. Tomēr pēdējos gados arī Baltijas jūras reģionā ir atklāti arvien vairāk gadījumu, kas saistīti ar piespiedu ubagošanu un noziedzību.

JA JUMS IR AIZDOMAS, ka persona ir cilvēku tirdzniecības upuris, un, ja viņam/viņai ir nepieciešama palīdzība, jums vajadzētu ar personas piekrišanu, ziņot par situāciju attiecīgajām iestādēm, organizācijām vai palīdzības sniedzējiem.

JA JŪS IDENTIFICĒJAT kādu kā potenciālo cilvēku tirdzniecības upuri, jums vajadzētu izturēties pret viņu kā pret cilvēku tirdzniecības upuri.

JUMS IR JĀRĪKOJAS ĀTRI, lai palīdzētu cilvēku tirdzniecības upurim, tāpēc jums jāpārzina procedūras.

Cilvēku tirdzniecības rādītāji/indikatori

Ir vairāki rādītāji, kas var palīdzēt identificēt potenciālo cilvēku tirdzniecības upuri. Piemēram, Starptautiskā Darba organizācija ir izstrādājusi cilvēku tirdzniecības darbības rādītājus, kas nodrošina ļoti detalizētu palīdzību cilvēku tirdzniecības gadījumu identificēšanā.²⁶ Turklāt daudzas valstis ir ieviesušas savas vadlīnijas un kontrolosarakstus, lai identificētu cilvēku tirdzniecības upurus.

Latvijā tiek izmantotas gan starptautiskas, gan nacionālo ekspertu izstrādātās cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanas vadlīnijas policistiem, robežsargiem, darbainspektoriem, konsulārajām amatpersonām, sociālajiem darbiniekiem. Ministru kabineta 2006.gada 31.oktobra noteikumos Nr.889 "Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri" ir noteikti 46 kritēriji personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri.

Ir svarīgi zināt vietējo situāciju un iegūt zināšanas par cilvēku tirdzniecības situāciju reģionā un/vai vietējā teritorijā kopā ar vispārējiem un tiešākiem rādītājiem, lai izveidotu skaidrāku priekšstatu par personas situāciju un varbūtību, ka persona ir cilvēku tirdzniecības upuris. Šeit uzskaitītajiem rādītājiem ir vispārējs raksturs un tos var papildināt ar pieejamajiem nacionālajiem rādītājiem.

CILVĒKU TIRDZNICĪBAS VISPĀRĒJIE RĀDĪTĀJI

- Vecums
- Dzimums
- Tautība/etniskā piederība
- Ļaunprātīgas izmantošanas vai fiziskas vardarbības pazīmes
- Traumas vai psiholoģiskas vardarbības pazīmes - nenoteiktība, nedrošība, nervozitāte
- Nodarbinātības sektors (piemēram, lauksaimniecības, būvniecības, uzkopšanas, restorānu nozares, mājsaimniecības darbs)

Cilvēku tirdzniecība ir sarežģīts un daudzšķautņains noziegums, kas notiek dažādos veidos. Tāpēc ir svarīgi paturēt prātā konkrētus rādītājus attiecībā uz cilvēku tirdzniecību seksuāli izmantošanai, piespiedu darbam un piespiedu ubagošanai/noziedzībai. Šiem veidiem var būt kopīgas iezīmes, bet daži aspekti atšķiras atkarībā no vietējiem apstākļiem, tiesību aktiem un īpatnībām. Turklāt cilvēku tirdzniecības apkarošanas iestāžu un organizāciju pieredze liecina, ka dažādus cilvēku tirdzniecības veidus bieži vien praksē nevar skaidri atšķirt, tie pārklājas viens ar otru, jo cilvēki bieži tiek izmantoti vairākiem mērķiem. Piemēram, piespiedu darba upuris var arī tikt izmantots seksuāli vai piespiedu ubagošanā.

Seksuālā izmantošana

VAI PERSONA...

- ...sniedz seksuālos pakalpojumus pret savu gribu un tiek kontrolēta?
- ...sniedz pakalpojumus vidē, kas atšķiras no sludinājumā raksturotās vai gaidāmās vides, jo vide ir seksualizēta?
- ...sniedz seksuālos pakalpojumus apstākļos, kas atšķiras no tiem, par kuriem notikusi vienošanās?

VAI PERSONAI...

- ...ir atļauts izvēlēties, kādus pakalpojumus tā sniegs un kam?
- ...ir atļauts izvēlēties grafiku?
- ...pēc viņa/viņas vēlēšanās ir atļauts pārtraukt sniegt seksuālos pakalpojumus?
- ...ir atļauts atteikties no neizsargāta vai vardarbīga dzimumakta?
- ...ir informācija par tiesību aktiem attiecībā uz prostitūciju valstī, kurā viņš/viņa atrodas, tostarp vecumu, kad atļauts iesaistīties prostitūcijā?
- ...tīcis draudēts ar vardarbību vai cita veida sodu vai arī draudēts viņa/viņas tuviniekiem?
- ...ir atļauts saglabāt visu vai daļu no viņa/viņas ienākumiem?
- ...tīcis draudēts, ka par viņu ziņos iestādēm, lai tās personu izraidītu no valsts?
- ...ir atļauts paturēt pasi, vai arī kāds to konfiscējis?

Darbspēka izmantošana

VAI PERSONA(I)...

- ...ir līgums?
- ...ir darba atļauja?
- ...jāstrādā nelegāli un ilgas darba stundas?
- ...saņem ļoti zemu, neregulāru atalgojumu vai vispār nesaņem atalgojumu?
- ...strādā bīstamos apstākļos (tostarp fiziski bīstami un antisantitāri apstākļi)?
- ...ir drošības rīki (tostarp aprīkojums un apģērbs)?
- ...ir iespēja pārtraukt savu darbu?
- ...pārzina savas darba tiesības un ir informēta par iespēju pievienoties arodbiedrībai?
- ...strādā vidē, kas atšķiras no sludinājumā norādītās?
- ...ir atļauts paturēt savu pasi vai arī to ir konfiscējis darba devējs?
- ...dzīvo ar darba devēju?
- ...ir brīvais laiks, ko ir atļauts pavadīt bez darba devēja uzraudzības?

Piespiedu ubagošana vai noziedzība

VAI PERSONA(I)...

- ...ir spiesta ubagot vai veikt sīkus noziegumus, piemēram, zagt vai pārdot narkotikas, it īpaši gadījumā, ja viņa/viņš ir invalīds, vecāka gadagājuma cilvēks, nepilngadīgs, vai cilvēks ar parādsaistībām?
- ...ticis draudēts ar vardarbību vai sodu, ja viņš/viņa nezog vai nesaubago pietiekami daudz?
- ...ir spiesta atdot daļu vai visus viņa/viņas ienākumus kādam citam?
- ...dzīvo un ceļo lielās grupās visā valstī vai reģionā bez iespējas doties prom vai brīvi pārvietoties pēc paša gribas?
- ...ir personu apliecinājoši dokumenti, vai tie tikuši konfiscēti vai pārdoti?
- ...dzīvo vietā, kas tiek kontrolēta, piemēram, ir video novērošana vai logiem ir restes?
- ...dzīvo vietā, kas ir pārapdzīvota, kaitīga veselībai vai tai nav pamata higiēnas telpu?

No upuru viedokļa, ir svarīgi veikt vispārēju viņu pieredzētā novērtējumu. Tāpēc uzmanība jāpievērš situācijas kopumam un elementiem, kas padara cietušo nespējīgu pamest situāciju, kurā viņš/viņa atrodas.²⁷ Jāfokussējas uz to līdzekļu izvērtēšanu, ar kuriem cietušie tiek kontrolēti, jānovērtē, vai pasliktinās viņu parādsaistības, vai viņu pārvietošanās brīvība un neatkarība tiek ierobežota.²⁸ Turklāt cilvēku tirdzniecība pēc savas būtības ir process, nevis vienreizējs notikums, un šādā gadījumā viena upura situācija laika gaitā var mainīties saskaņā ar dažādu ļaunprātīgas izmantošanas līmeņu nepārtrauktību. Ko sākumā varētu uzskatīt vai identificēt kā gadījumu, kas robežojas ar ļaunprātīgu izmantošanu, tas vēlāk var pārvērsties par smagāku nodarījumu, galu galā kļūstot par cilvēku tirdzniecības situāciju.

Kas var identificēt upurus vietējā līmenī?

Pašvaldību loma un pieredze cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanā Baltijas jūras reģionā ir atšķirīga. To, kam ir tiesības oficiāli identificēt cilvēku tirdzniecības upurus, nosaka konkrētā valsts. Bieži oficiālo identificēšanu veic iestādes, bet, piemēram, **Norvēģijā** nevienai aģentūrai, organizācijai vai komisijai nav monopola tiesību vai pienākums identificēt potenciālo cilvēku tirdzniecības upuri. Principā visām attiecīgajām aģentūrām, organizācijām vai personām, kurām ir bažas, ka kāda persona var tikt izmantota cilvēku tirdzniecībā, ir pienākums identificēt personu kā potenciālo upuri un ziņot par viņu atbildīgajām iestādēm un novirzīt atbalsta pakalpojumu saņemšanai. Persona var arī pati identificēt sevi kā cilvēku tirdzniecības upuri. Policija, prokuratūra, imigrācijas iestādes vai bērnu labklājības dienesti var katrs individuāli apstiprināt potenciālā cilvēku tirdzniecības upura statusu.

Polijā, no otras puses, tikai tiesībsardzības iestādes, piemēram, prokuratūra, policija un robežsardze var formāli identificēt cilvēku tirdzniecības upuri un nodrošināt, ka viņam/viņai palīdzību sniedz pilnvaroti pakalpojumu sniedzēji - Valsts Konsultāciju un intervences centrs cilvēku tirdzniecības upuriem (KCIK). Tomēr KCIK un sociālie dienesti var identificēt potenciālos upurus un sniegt palīdzību, pat tad, ja šī persona nav oficiāli identificēta kā cilvēku tirdzniecības upuris.

Latvijā formālu cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanas procedūru veikšanu nosaka tiesību akti. Personu par cilvēku tirdzniecības upuri var atzīt Valsts policija kriminālprocesa ietvaros un speciālistu komisija Ministru kabineta 2006.gada 31.oktobra noteikumos Nr.889 "Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri" noteiktajā kārtībā. 2015.-2016.gadā valsts finansētos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem sniedz biedrība "Resursu centrs sievietēm "Marta".

Tā kā cilvēku tirdzniecības gadījumi ir diezgan reti sastopami, salīdzinot ar daudziem citiem noziegumiem (piemēram, vardarbību ģimenē, narkotiku noziegumiem), dažādu pašvaldību pieredze ar cilvēku tirdzniecības gadījumiem ir atšķirīga. Turklāt cilvēku izmantošanas formas, ar ko saskaras vietējās iestādes un organizācijas, ir dažādas, sākot ar cilvēku tirdzniecību darbaspēka izmantošanai, seksuālai izmantošanai, piespiedu ubagošanai un noziedzībai līdz pat piespiedu laulībām un ekspluatējošām fiktīvām laulībām.

Neatkarīgi no valsts noteiktās formālās identificēšanas sistēmas, pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas var saskarties ar potenciālajiem cilvēku tirdzniecības upuriem savā ikdienas darbā, un tādējādi tos identificēt. Piemēram, **Somijā** viens darbaspēka ekspluatācijas gadījums sākotnēji nonāca varas iestāžu uzmanības centrā ar dienas aprūpes centra starpniecību, kura darbinieki sāka brīnīties, kāpēc pieskatāmo bērnu vecākiem nav brīvdienu. Vecāki strādāja ilgas stundas etniskajā restorānā sliktos darba apstākļos. Viņu darba devēji vēlāk tika atzīti par vainīgiem cilvēku tirdzniecībā darbaspēka ekspluatācijas nolūkā.

Pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas, kas var identificēt upurus vai veicināt to identificēšanas procesu vietējā līmenī

- Pašvaldības policija
- Dažādu kontroles dienestu darbinieki, tai skaitā darba inspektori, veselības aprūpes un ugunsdrošības inspektori, nodokļu inspektori u.c.
- Veselības aprūpes darbinieki, tostarp ārsti, medmāses, vecmātes, zobārsti u.c.
- Sociālā dienesta darbinieki, tajā skaitā sociālie darbinieki, pakalpojumu sniedzēji migrantiem, psihologi, citas personas, kas strādā ar neaizsargātām un/vai atstumtām grupām
- Skolas un dienas aprūpes personāls, tostarp skolotāji, skolu psihologi, dienas aprūpes skolotāji, skolu medmāses un sociālie darbinieki
- Valsts nodarbinātības aģentūra
- Citi speciālisti: tulki, bibliotekāri, publiskā iepirkuma amatpersonas
- NVO, kas strādā ar neaizsargātām cilvēku grupām
- Migrantu kopienas un organizācijas
- Arod biedrības
- Baznīca un citas ticībā balstītas organizācijas
- Atbalsta grupas
- Vietējās organizācijas
- Privātie uzņēmumi: īpašuma apsaimniekošanas uzņēmumu darbinieki, personāla atlases, darbā iekārtošanas aģentūras u.c.
- Taksometru šoferi, viesnīcas personāls, apsardzes darbinieki, tirdzniecības darbinieki

Pastāv informatīvu kampaņu piemēri, kuru mērķauditorija ir daži no šiem konkrētajiem vietējiem iestāžu un organizāciju darbiniekiem, piemēram, taksometru vadītāji, viesnīcas personāls vai bibliotekāri. Taksometru vadītāji, piemēram, ir vērtīgi ne tikai cietušo, bet arī cilvēku tirgotāju pirmā līmeņa identificētāji. Tā kā upuri dažkārt tiek pārvadāti ar taksometru uz/no vietas, kur tie tiek ļaunprātīgi izmantoti, taksometru vadītāji ir unikālā situācijā, lai izveidotu tiešu kontaktu ar cietušajiem un cilvēku tirgotājiem. Arī dažādās kultūrās taksometru vadītāji strādā kā klientu informatori, meklējot vietas pilsētā, kur notiek prostitūcija. Taksometru vadītāju izglītošana par cilvēku tirdzniecības bīstamību var kalpot kā veids, lai liktu viņiem apzināties, ka viņi var būt cilvēku tirdzniecības procesa veicinātāji par labu cilvēku izmantotājiem un cilvēku tirgotājiem, un līdz ar to tiem ir jābūt modriem. Viņiem ir jābūt gataviem ziņot, ko viņi ir redzējuši un dzirdējuši. Turpinājumā tiek sniegts piemērs no Grieķijas.

Taksometru vadītāju iesaistīšana cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanā Grieķijā.²⁹

Grieķijā A21 kampaņas ietvaros notika sazināšanās ar galveno taksometru staciju ar mērķi veicināt uzticības tālruņa izmantošanu cilvēku tirdzniecības upuru vidū. Starp taksometru savienību un A21 kampaņu tika izveidota partnerība. Taksometru vadītājiem tika izdalīta brošūra, kurā norādīts:

Taksometru vadītāji,

Tas, ko jūs redzat vai dzirdat, varētu būt nepieciešamais pavediens, lai glabātu dzīvību. Jūsu palīdzība ir svarīga, lai identificētu cilvēkus, kas bieži nogādāti Grieķijā no citām valstīm, kas parasti ir apkrāpti, jo atsaukušies uz viltus darba piedāvājumiem. Nonākuši šeit, viņi nokļūst kādas citas personas kontrolē un tiek pakļauti seksuālai izmantošanai. Šī situācija ir pazīstama kā cilvēku tirdzniecību.

Pievērsiet uzmanību cilvēkiem:

- Kas nerunā grieķu valodā
- Kam ir sasitumi vai pāridarījuma pazīmes
- Kas izskatās nobijušies
- Ir redzams, ka tie atrodas kādas citas personas kontrolē

Kam pievērst uzmanību un kur?

Jau 3.nodaļā tika sniegts saraksts ar riskantām vietām. Tālāk tabulā ir izklāstīti daži no svarīgākajiem aspektiem, kas jāņem vērā, aplūkojot to cilvēku apstākļus, kas strādā vai dzīvo konkrētās vietās, saskaņā ar ieviestajiem cilvēku tirdzniecības rādītājiem. Šis saraksts nav izsmelošs, bet ir jāapsver saistībā ar apstākļiem, kas ir identificēti kā atbilstoši vietējā līmenī.

9. tabula

Kopsavilkuma tabula praktiķiem, kas veic identificēšanu

Kur meklēt?	Kam pievērst uzmanību?
Restorāni, veikali, būvlaukumi, lauku saimniecības, uzkopšanas pakalpojumu uzņēmumi	<ul style="list-style-type: none"> • Personālam ir redzamas fiziskas vardarbības un rīcību ierobežojošas pazīmes • Drošības aprīkojums ir slikts vai arī tāda nav • Darbiniekiem nav darbam piemērota apģērba • Darbiniekiem nav brīvdienu • Darbiniekiem nav atļauts pārtraukt darbu • Viņu personu apliecinošie dokumenti atrodas pie darba devēja • Darbinieki dzīvo uz vietas/sliktos apstākļos/kopā ar darba devēju
Dzīvokļi, citas izmīnāšanas vietas	<ul style="list-style-type: none"> • Pārapsūtošanās apstākļi, vienā istabā dzīvo vairāki cilvēki • Iemītnieki nezina savu adresi • Iemītnieki dzīvo angāros, teltīs, noliktavās vai biroja telpās vai uz vietas savās darbavietās • Iemītnieki dzīvo kopā ar savu darba devēju • Iemītniekiem nav atļauts vieniem doties ārpus mājas • Mikroautobusi uzņem iemītniekus neierastos laikos

<p>Pašvaldības telpas, tostarp biroji, skolas, būvlaukumi u.c.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uzkopšanas darbu veicēji darbā ierodas ar mikroautobusiem un izskatās nobijušies • Celtniecībā strādājošie ierodas mikroautobusus un rodas iespaids, ka kāds tos kontrolē • Strādnieku rīcībā nav savu personu apliecinošu dokumentu • Strādniekiem nav brīvdienu • Strādnieki nezina nevienu vietējo valodu
<p>Teritorijas, kuras zināmas ar prostitūciju ielās vai citās publiskās vietās, piemēram, parkos vai kravas automašīnu stāvvietās</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sievietēm/vīriešiem ir fiziskas/sexuālas vardarbības, fiziskas ierobežošanas, turēšanas ieslodzījumā vai spīdzināšanas pazīmes • Tiek piedāvāti īpaši pakalpojumi, piemēram, neaizsargāts dzimumakts par zemu cenu • Sievietes/vīrieši vietējā valodā zina tikai ar dzimumaktu saistītus vārdus • Sievietes/vīriešus kontrolē un uzrauga suteners • Sievietes/vīrieši nedrīkst pārvietoties pēc savas gribas vai ņemt pārtraukumu • Sievietēm/vīriešiem izskatās mazāk par 18 gadiem

Avots:
Adapted from Local Safety Audit Guide: to Prevent Trafficking in Persons and Related Exploitation (2013), 36.

Ir svarīgi, lai pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas un privātpersonas reaģētu un ziņotu par savām aizdomām tiesībsargājošajām vai kontroles iestādēm, ja tiek uzskatīts, ka cilvēks varētu tikt ļaunprātīgi izmantots, vai, ja ir problēmas, piemēram, attiecībā uz nedrošu darbavietu. Daudzās valstīs policija un darba inspekcija nodrošina tiešsaistes veidlapas, kurās ikviens var ziņot par savām aizdomām vai iesniegt informāciju anonīmi. Pamatojoties uz šo informāciju, kontroles iestādes var veikt pārbaudes, lai pārliecinātos, vai viss ir kārtībā. Turklāt NVO, informatīvās tālrunu līnijas vai arodbiedrības, kas nodarbojas ar cilvēku tirdzniecības jautājumiem, var sniegt padomus un pieredzi gadījumos, kad ir nepieciešams iegūt vairāk informācijas, pirms turpmāku darbību uzsākšanas.

Apmācības par cilvēku tirdzniecības rādītājiem

Pamatojoties uz STROM novērtējuma pētījuma rezultātiem, pašvaldību iestāžu darbiniekus ir nepieciešams apmācīt par cilvēku tirdzniecības rādītājiem un to, kas būtu jā dara, ja darbinieks saskaras ar cilvēku, par kuru ir aizdomas, kas tas ir cilvēku tirdzniecības upuris.

Tomēr, acīmredzot līdzekļu trūkums un/vai dažādu iesaistīto dalībnieku ierobežotie resursi ierobežo veicamā darba kvalitāti. Tādēļ ir svarīgi noteikt vietējās prioritātes un atspoguļot tās darbībās, kas jāveic vietējā līmenī, kad runa ir par potenciālo cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanas uzlabošanu (skatīt 3.nodaļu, lai iegūtu vairāk informāciju). Šie pasākumi var būt vispārēji vai koncentrēties uz konkrētām nozarēm vai cilvēku tirdzniecības formām, piemēram, darbaspēka tirdzniecību, kā aprakstīts zemāk.

Berlīnes alianses projekts

Berlīnes alianses projekta³⁰ mērķis bija nodrošināt visaptverošu pieeju cilvēku tirdzniecības darba ekspluatācijas nolūkos apkarošanā Berlīnes-Brandenburgas apgabalā. Projekts veicināja izpratni organizācijās, institūcijās un profesionālajās grupās, kas nonāk saskarē ar cilvēku tirdzniecības (potenciālajiem) upuriem darbaspēka ekspluatācijai. Gan praktiskās nodarbības, gan arī rokasgrāmata tika izstrādāta, lai palielinātu zināšanas par pašvaldībā esošām iestādēm un organizācijām, vienlaikus uzlabojot upuru identificēšanu un palīdzības sniegšanu. Rokasgrāmata un apmācību mērķauditorija bija praktiķi valsts mērogā, kā arī federālās aģentūras, arodbiedrības, migrācijas, darba un veselības aprūpes dienesti, kā arī migrantu organizācijas un citas ieinteresētās puses. Turklāt informācijas brošūra par darbinieku tiesībām tika izstrādāta un izplatīta vairākās valodās personām, kuras varētu ietekmēt darbaspēka ekspluatācija.³¹

Dažas pilsētas un reģionu pašvaldības turpina attīstīt sadarbības modeļus, kurus izmantot cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanas gadījumā. Piemēram, **Somijā** pilsēta Tampere ir izstrādājusi sadarbības modeli kopā ar vietējām NVO, kas darbojas reģionā, lai būtu droši, ka viņu rīcībā ir procedūras cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanai un palīdzības sniegšanai. Šādi piemēri nodrošina daudzsoļu praksi par to, ko var paveikt vietējā līmenī, lai uzlabotu upuru identificēšanu un vispārēju izpratni par cilvēku tirdzniecību.

Tamperes sadarbības modelis

Tamperē ir izstrādāts sadarbības un rīcības modelis cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanai un palīdzības sniegšanai. Tamperes sociālie dienesti izstrādāja šo modeli sadarbībā ar NVO Pro-tukipiste Cietušo atbalsta centru, vietējo policiju, kā arī ar divām citām NVO, kas vada vietējo patversmju darbu. Šī modeļa mērķis ir atvieglot cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanu vietējā līmenī. Turklāt modelis ir vērsts uz dažādiem posmiem palīdzības sniegšanai krīzes situācijā ar uzsvaru uz upuru tiesībām. Izstrādātais modelis ir balstīts uz ideju izveidot dalībnieku lokālo tīklu, kuri var sadarboties, identificējot un palīdzot cietušajiem. Nosakot skaidras atbildības jomas pašvaldībā esošām iestādēm un organizācijām, modeļa mērķis ir samazināt laiku, kas nepieciešams upuru identificēšanai. Ir paredzēts, ka kontaktpunktu noteikšana un informācijas sniegšana vietējiem sadarbības partneriem par cilvēku tirdzniecības rādītājiem, mazinās pašvaldībā esošo iestāžu un organizāciju organizēto darbību pārklāšanos, kā rezultātā tiek ietaupīti resursi. Šis modelis ļauj vietējai pašvaldībai prognozēt turpmākās tendences, tostarp cilvēku tirdzniecības riska paaugstināšanos.³²

Rīcības plāns pašvaldībām

- Apzināt visas pašvaldību iestādes un organizācijas (piemēram, pašvaldības darbinieki, NVO), kas varētu nonākt saskarsmē un identificēt potenciālos cilvēku tirdzniecības upurus (un mazāk aizsargātās grupas) savā ikdienas darbā un izveidot sadarbību ar viņiem.
- Pārliecinieties, ka cilvēku tirdzniecības rādītāji ir ierindas speciālistu rīcībā, un viņi ir saņēmuši apmācības par to, kā tos izmantot. Tas ļaus labāk noteikt potenciālos upurus vietējā līmenī, jo īpaši riskantās teritorijās.
- Noteikt skaidrus pienākumus pašvaldībā esošām iestādēm un organizācijām, kas iesaistītas cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanas un novirzīšanas procesā. Katra konkrētā valsts nosaka tās iestādes un organizācijas, kas var oficiāli identificēt cilvēku tirdzniecības upurus – dažās valstīs to var izdarīt pašvaldību pārstāvji, citās – tikai varas iestādes, piemēram, policija vai valsts palīdzības sistēma, vēl citās NVO var identificēt upurus.
- Koncentrēties uz savlaicīgu identificēšanu, jo tas vislabāk kalpo cietušā vajadzībām un ir arī rentablākais risinājums. Kā arī nepieciešams noskaidrot, pie kurām pašvaldībā esošām iestādēm un organizācijām novirzīt potenciālo tirdzniecības upuri pamatotu aizdomu gadījumā (atkarībā no to īpašajām vajadzībām – piemēram, dzimums, ekspluatācijas veids).

5. Palīdzības sniegšana cilvēku tirdzniecības upuriem

Palīdzība cilvēku tirdzniecības upuriem ir viens no galvenajiem stūrakmeņiem cilvēku tirdzniecības apkarošanas darbā. Galvenais mērķis ir piedāvāt atbilstošus pakalpojumus, kas palīdzēs cietušajiem atgūties no cilvēku tirdzniecības radītās traumas un sākt jaunu dzīvi, iekļaujoties sabiedrībā. Cietušajam paredzētais atbalsts ir jāsniedz tādā veidā, kas atjauno viņa kontroles par savu dzīvi sajūtu. Ja atbalsts tiek sniegts neievērojot cietušā gribu, tas var novest pie atkārtota kaitējuma.³³

Pašvaldību lomu palīdzības sniegšanas procesā nedrīkst novērtēt par zemu. Pašvaldībām ir unikāla pozīcija sakarā ar to, ka tās darbojas vietējā līmenī, tām ir ciešs un tiešs kontakts ar visiem iedzīvotājiem. Tāpēc tās varētu būt pirmās palīdzības sniedzējas cilvēku tirdzniecības gadījumos, sniedzot atbalstu un palīdzību cietušajiem. Neatkarīgi no upuru uzturēšanās statusa un tā, vai cietušie atgriežas atpakaļ savā izcelsmes valstī, viņiem ir tiesības uz palīdzību un atbalstu, ievērojot viņu cilvēktiesības un reaģējot uz viņu individuālajām vajadzībām.

Tomēr palīdzības un atbalsta sniegšana cilvēku tirdzniecībā cietušajām personām nav viegls uzdevums upuru situācijas sarežģītības dēļ. Cilvēku tirdzniecības upuru pieredze bieži ietver skarbos darba apstākļus, nodevību, kā arī viņiem nav kontroles par savu dzīvi. Upuri bieži ir pieredzējuši vai saskārušies ar vardarbību, draudiem, smagiem miesas bojājumiem, izvarošanu un psiholoģisku vardarbību. Šo notikumu ietekme var izraisīt psiholoģiskās traumas, piemēram, depresiju un trauksmi, kā gadījumā ir nepieciešams emocionālais atbalsts un aprūpe.³⁴

Palīdzības un atbalsta programmām cietušajiem jābūt visaptverošām, integrētām un ir nepieciešams, lai tās mazinātu ciešanas un nodarīto kaitējumu.³⁵ Vairāki starptautiski juridiski instrumenti³⁶ uzsver, ka cietušajiem ir tiesības uz drošu un pienācīgu pajumti un palīdzību. Ilgtermiņa pieredze palīdzībā, kas sniegta cietušajiem, ir likusi pakalpojumu sniedzējiem secināt, ka cietušajiem ir nepieciešama dažāda veida palīdzība atbilstoši tādiem faktoriem kā viņu vecums, dzimums, kultūras tradīcijas, uzturēšanās statuss, kā arī ekspluatācijas veids, kam viņi tikuši pakļauti, un atbilstoši citiem svarīgiem faktoriem.

Palīdzības sniegšanas principi cilvēku tirdzniecības upuriem

Valsts pienākums palīdzēt cilvēku tirdzniecības upuriem ir uzsvērts visos attiecīgajos starptautiskajos tiesību aktos un noteikumos. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2011/36/ES³⁷ noteikts, ka dalībvalstīm jāizveido valsts mehānisms, lai pēc iespējas ātrāk identificētu cietušos un palīdzētu tiem, pamatojoties uz sadarbību starp tiesībsargājošajām un pilsoniskās sabiedrības institūcijām, lai nodrošinātu upuriem beznosacījuma atbalstu, neatkarīgi no cietušā vēlmes sadarboties kriminālizmeklēšanas veikšanā, kriminālvajāšanā vai tiesas procesā, tai skaitā jānodrošina izmitināšana, materiālā, medicīniskā un psiholoģiskā palīdzība, informācijas sniegšana un juridiskās konsultācijas, mutiskā un rakstiskā tulkošana, kā arī upura anonimitātes ievērošana.

Baltijas jūras reģionā palīdzības sniegšana cilvēku tirdzniecības upuriem tiek organizēta dažādos veidos. Sociālo pakalpojumu klāsts un standarti ievērojami atšķiras starp dalībvalstīm; dažādās valstīs atšķiras arī sadarbības prakse starp valsti un nevalstisko sektoru, un jo īpaši starp tiesībsargājošajām iestādēm un pakalpojumu sniedzējiem. Šiem apsvērumiem ir svarīga loma, veidojot upuru atbalsta un palīdzības programmas.

Dažās valstīs, piemēram, **Zviedrijā** par palīdzības organizēšanu ir atbildīgas pašvaldību iestādes un organizācijas, savukārt citās valstīs palīdzību cietušajiem sniedz NVO, ko finansē valsts vai citi finansējuma avoti, sadarbojoties ar vietējām iestādēm un organizācijām. **Somijā** Valsts palīdzības sistēma cilvēku tirdzniecības upuriem koordinē palīdzības sniegšanu un sniedz to cietušajiem, kuriem nav uzturēšanās atļaujas **Somijā**, bet vietējās pašvaldības ir atbildīgas par palīdzības sniegšanu saviem iedzīvotājiem. **Latvijā** Valsts palīdzības sistēma tiek finansēta no valsts budžeta, un palīdzību sniedz pilnvarota NVO. Pakalpojumu sniedzēji sadarbojas ar sociālajiem dienestiem pašvaldību rajonos un ar citām vietējām iestādēm, kurās uzturas tirdzniecībā cietušās personas, lai veicinātu cietušā reintegrāciju sabiedrībā. Valsts Konsultāciju un intervences centrs cilvēku tirdzniecības upuriem **Polijā** tiek pilnībā finansēts no valsts budžeta, ko leklīetu ministrija piešķir nevalstiskajām organizācijām. Nav svarīgi, kāda palīdzības sistēma ir ieviesta valstī, palīdzības pamatprincipiem jābūt vienādiem.

Vairākas starptautiskas un starpvaldību organizācijas ir izstrādājušas vadlīnijas palīdzības sniegšanai cilvēku tirdzniecības upuriem. Tās ir tālāk attīstījušas daudzas NVO, lai veiktu darbu vietējā līmenī un sniegtu tiešu palīdzību cietušajiem. Galvenie dažādu organizāciju sagatavotie principi lielā mērā ir līdzīgi un iekļauj uz cilvēktiesībām balstītu pieeju, "nodrošinot vienlīdzīgu aizsardzību visiem cilvēku tirdzniecības upuriem neatkarīgi no viņu dzimuma, vecuma vai darba jomas. Visiem cietušajiem ir tiesības uz vienlīdzīgu pieeju atbalsta mehānismiem, aizsardzībai un taisnīgumam, kā arī viņi var izvēlēties tādu piekļuves veidu šiem pakalpojumiem, ka viņu starpniecība netiek apdraudēta (piemēram, upuriem nav pienākums liecināt krimināllietas tiesvedībā)."³⁸

Pamatprincipi palīdzības sniegšanā cilvēku tirdzniecības upuriem.³⁹

Cilvēktiesību aizsardzība

Tā kā cilvēku tirdzniecība pati par sevi ir nopietns cilvēktiesību pārkāpums un bieži noved pie tālākiem upuru tiesību pārkāpumiem, visiem atbalsta un aizsardzības centieniem jābūt vērstiem, lai atjaunotu cietušā tiesības un novērstu turpmākus pārkāpumus, bez diskriminācijas.

Konfidencialitāte

Laikā no pirmās tikšanās ar cietušo līdz palīdzības procesa pabeigšanai pakalpojumu sniedzējiem būtu jānodrošina, ka visa personiskā informācija par cietušo un konkrēto gadījumu tiek turēta slepenībā.

Drošība, tostarp riska izvērtējums

Pirmais solis, lai cīnītos ar cietušajam nodarīto kaitējumu, ir pareiza riska līmeņa noteikšana un novērtēšana. Efektīvs riska novērtējums ietver vispārēju riska novērtējumu, kas veikts galamērķa valstī, nepārtrauktu riska novērtējuma pārskatīšanu, un īpašu riska novērtēšanu, reaģējot uz konkrētiem notikumiem. Lai atvieglotu šo procesu, Starptautiskā Migrācijas organizācija (IOM) ir ierosinājusi virkni riska rādītāju, kas jāņem vērā.⁴⁰ Ja pastāv spēcīga sadarbība starp pakalpojumu sniedzējiem, tai skaitā pašvaldību darbiniekiem un attiecīgajām

vietējām tiesībsargājošajām iestādēm, riska novērtējums būtu jāveic ciešā sadarbībā.⁴¹

Uz informēšanu balstīta vienošanās un izvēle

Visai palīdzības sniegšanai cilvēku tirdzniecības upuriem būtu jānotiek, pamatojoties uz upura pilnīgu un apzinātu piekrišanu no brīža, kad pašvaldības sociālais darbinieks vai cits pakalpojuma sniedzējs nonāk saskarsmē ar cietušo līdz pat laikam, ka cietušais ir pilnībā reintegrēts. Pakalpojumu sniedzējam vajadzētu izskaidrot attiecīgās darbības, politiku un procedūras cietušajam saprotamā veidā, pirms lūgt viņa/viņas piekrišanu jebkurai darbībai vai priekšlikumam.

Pilnvaras

Atzīstot upuru tiesības un viņa/viņas vajadzības veikt apzinātu izvēli un pieņemt lēmumus, pakalpojumu sniedzējiem vajadzētu mudināt viņus piedalīties, cik vien iespējams, lēmumu pieņemšanas procesos.

Attieksme, kas nav balstīta uz viktimizāciju (upura vainošanu) un diskrimināciju

Visiem pakalpojumu sniedzējiem vajadzētu nodrošināt vislabāko piemēroto palīdzību cilvēku tirdzniecības upuriem, bez diskriminācijas, pamatojoties uz invaliditāti, etnisko vai nacionālo izcelsmi, ādas krāsu, rasi, ticību, dzimumu, ģimenes stāvokli, sadzīves apstākļiem, vecumu, HIV statusu, seksuālo orientāciju, dzimumu identitāti/ izpausmi, reliģiju, valodu, politisko pārliecību vai kādiem citiem faktoriem.⁴²

Palīdzības mehānisms

Palīdzības mehānisms (“palīdzības ķēde”) ir jēdziens, ko izmanto, lai aprakstītu sadarbības tīklu starp valsts, pašvaldību un nevalstiskā sektora darbiniekiem, kas strādā cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā, lai nodrošinātu palīdzību un atbalstu cietušajiem. Palīdzības mehānisms bieži tiek saukts arī par nacionālā atbalsta mehānismu (NRM). Tas ir galvenais elements efektīvai cilvēku tirdzniecības apkarošanas veikšanai. Palīdzības mehānisma dalībnieki ir, piemēram, pašvaldību sociālie dienesti, nevalstiskās organizācijas, policija, migrācijas vai robežsardzes iestādes, veselības aprūpes dienesti, prokurori un advokāti. Palīdzības ķēdes pasākumi ir jāusāk tiklīdz ir pietiekams pamats uzskatīt, ka persona varētu būt cilvēku tirdzniecības upuris. Palīdzības mehānisma mērķis ir novirzīt cilvēku tirdzniecības upuri uz vispiemērotāko iestādi, nodrošinot uz cietušo centrētu un uz tiesībām balstītu pieeju visā palīdzības procesā.

Ir arī ieteicams izveidot vietējā vai reģionālā atbalsta mehānismu – sadarbības ietvaru, ar kura palīdzību pašvaldībā esošās iestādes un organizācijas pilda savus pienākumus, lai identificētu, aizsargātu un atbalstītu cilvēku tirdzniecības upurus. Palīdzības mehānisma pamatmērķis ir nodrošināt, lai tiktu ievērotas cilvēku tirdzniecībā cietušās personas cilvēktiesības, un nodrošināt efektīvu veidu upura novirzīšanai attiecīgo pakalpojumu saņemšanai. Turklāt vietējā atbalsta mehānismi var uzlabot procedūras attiecībā uz daudziem ar upuri saistītiem jautājumiem, piemēram, uzturēšanos valstī un atgriešanos, kompensāciju cietušajam utt. Oficiāla un labi pārdomāta sadarbība starp dažādām iestādēm un organizācijām var ietaupīt laiku, palielināt efektivitāti un samazināt sniegto pakalpojumu izmaksas.

Piemēram, **Polijā**, kur Nacionālais atbalsta mehānisms ir izveidots kopš 2005.gada, vojevodistu (provinču) cilvēku tirdzniecības apkarošanas komandu modelis tika pakāpeniski veidots sākot ar 2010.gadu. **Zviedrijā** arī ir ceļā, lai 2016.gadā izveidotu nacionālā atbalsta mehānismu. Turklāt Polijā ir norīkoti reģionālie cilvēku tirdzniecības apkarošanas koordinatori, lai nodrošinātu labāku palīdzību cilvēku tirdzniecības upuriem.

Cilvēku tirdzniecības apkarošanas komandas Polijas provincēs

Šobrīd īpašs projekts “Sadarbības uzlabošana starp valsts institūcijām, kas izveidota, lai cīnītos pret cilvēku tirdzniecību, izveidojot struktūras/komandas vojevodistēs (provincēs)” tiek īstenots Polijā. Projekta galvenais mērķis ir izveidot cilvēku tirdzniecības apkarošanas komandas katrā no 17 vojevodistēm. Projektu īsteno Iekšlietu ministrija sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām un Starptautiskās migrācijas organizācijas biroju Varšavā. Projekta saturs ir balstīts uz pirmās cilvēku tirdzniecības apkarošanas komandas pieredzi Mazovijas vojevodistē, kura darbojas jau kopš 2010.gada. Projekta mērķis ir izveidot ciešu sadarbību starp visām attiecīgajām iestādēm un organizācijām, kas iesaistītas cilvēku tirdzniecības novēršanā un apkarošanā un iestādēm, kas atbild par atbalsta un palīdzības sniegšanu cietušajiem. Komandas jau darbojas visās provincēs.

Palīdzības veidi

Palīdzības cilvēku tirdzniecības upuriem sniedzējiem būtu tieši jāreaģē uz attiecīgās personas īpašajām vajadzībām. Šīs vajadzības aptver visdažādākos jautājumus, kas var būt nozīmīgi personai, kuru identificē kā cilvēku tirdzniecības upuri.

UPURIM NOZĪMĪGĀKIE JAUTĀJUMI:

- **DROŠĪBA** – personīgā, ģimenes un citu personu drošība
- **STATUSS** – statuss valstī, kurā personas identificētas (legāls, nelikumīgs migrants, upuris vai cits)
- **KONFIDENCIALITĀTE** – bailes no apkaunojuma sabiedrībā vai medijos un iespējamām sekām ģimenē; tas ir īpaši svarīgi cilvēku tirdzniecības seksuālai izmantošanai gadījumos
- **BAILES** – no cilvēku tirgotāju atreibības un, ja vajadzīga dalība tiesas procesā, bailes liecināt cilvēku tirgotāja klātbūtnē
- **ATKĀRTOTA TRAUMĒŠANA** – pieredzētās ļaunprātības atkārtota izdzīvošana
- **IZTIKA** – cietušie uztraucas par to, kā nodrošināt savus ienākumus un atbalstīt ģimenes, tostarp finansiāla palīdzība, kompensāciju un/vai atmaksas saņemšana par nesamaksāto darba algu (piespiedu darbaspēka izmantošanas gadījumos).

Palīdzības cietušajiem sniedzējiem ir jāņem vērā visi šie dažādie jautājumi un attiecīgi jākorrigē sniegtā palīdzība. Turklāt upuriem ir gan tūlītējās vajadzības, kā arī ilgtermiņa vajadzības. Lai spētu reaģēt un apmierināt šīs īpašās vajadzības, pašvaldību iestādes un organizācijas ir izstrādājušas palīdzības modeļus un shēmas. Piemēram, La Strada tīkls ir izstrādājis palīdzības un praktiskā atbalsta modeli cilvēku tirdzniecības upuriem, kas ietver divu veidu palīdzību: neatliekamo palīdzību, atspoguļojot tūlītējās cietušo vajadzības, kā arī ilgtermiņa palīdzību.

Divu veidu palīdzība cilvēku tirdzniecības upuriem:

- Neatliekamā palīdzība
- Ilgtermiņa palīdzība

Palīdzība cilvēku tirdzniecības upuriem parasti sastāv no neatliekamās palīdzības, kas galvenokārt nozīmē krīzes situācijā sniegto aprūpi, tostarp medicīnisko, psiholoģisko, juridisko un sociālo atbalstu, kā arī sākotnējo novērtējumu visās iepriekš minētajās vajadzību jomās. Tā ietver mājvietas sniegšanu (pajumte, drošs mājoklis). Svarīga medicīniskās aprūpes daļa ir garīgās veselības aprūpe, kas atbilstoši attiecīgās personas individuālajām vajadzībām var ietvert, piemēram, konsultācijas, kognitīvās uzvedības terapiju, ārstēšanu ar antidepresantiem, alkohola detoksikācijas pakalpojumus vai ārstēšanu no vielu izmantošanas un atkarībām. Pēc neatliekamās palīdzības sniegšanas būtu jāseko ilgtermiņa palīdzībai, kas vērsta uz personas ilgtermiņa vajadzībām, piemēram, izglītību un reintegrāciju. Reintegrācijas atbalsts ir būtisks, lai novērstu atkārtotu viktimizāciju un samazinātu atkārtotas cilvēku tirdzniecības riskus. Cietušajam būtu jāsniedz skaidra informācija par visu reintegrācijas procesu, tostarp tiesībām, tiesvedību, apelāciju, kompensāciju, rehabilitācijas iespējām un atgriešanos.

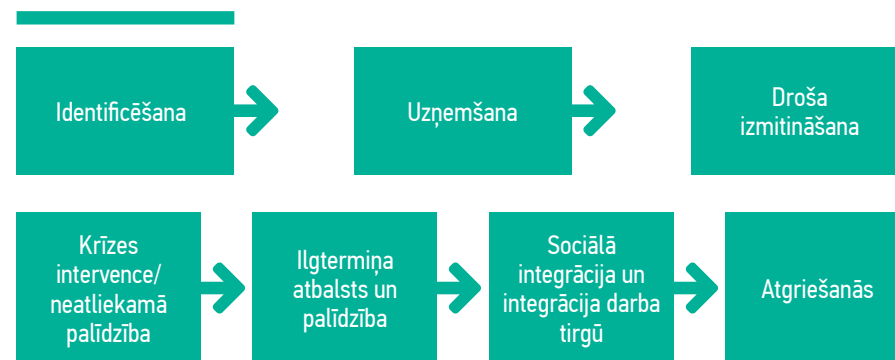
Dažas pašvaldības ir izstrādājušas identificēšanas un palīdzības instrumentus saviem darbiniekiem un citiem iesaistītajiem sadarbības partneriem. Piemēram, Malmes pilsēta **Zviedrijā** ir sagatavojusi praktisku rokasgrāmatu sociālajiem darbiniekiem, kuru klienti ir cilvēku tirdzniecības upuri, kas pakļauti seksuālai izmantošanai.

Malmes rokasgrāmata sociālajiem darbiniekiem

Rokasgrāmata īsumā iezīmē cilvēku tirdzniecības rādītājus, un tad seko detalizēts palīdzības procesa apraksts ar atsevišķām sadaļām par neatliekamo palīdzību un ilgtermiņa palīdzību. Rokasgrāmatā ir iekļauti ļoti konkrēti kontrolsaraksti, lai pārliecinātos, ka sociālie darbinieki koncentrējas uz pareizajiem jautājumiem un problēmām. Rokasgrāmata uzsver, cik svarīgi ir sniegt klientiem informāciju par to, kas notiek viņu gadījumos, un izturēties pret viņiem kā pret personām, nevis kā pret bezpalīdzīgiem upuriem. Tajā arī norādīts, kā kultūras faktori var ietekmēt to, kā cilvēks uzvedas un tiek galā ar savu pieredzi. Turklāt rokasgrāmatā uzsvērts, kā klientu vajadzības laika gaitā var mainīties, un cik tas ir svarīgi, lai tie varētu saņemt attiecīgo atbalstu dažādos policijas izmeklēšanas posmos.⁴³

Jāatzīmē, ka dažus palīdzības piedāvājumus cietušais var neatzīt un nepieņemt. Cilvēku tirdzniecības situācijās cietušie ir ļoti neaizsargāti un var būt tādā stāvoklī, ka psiholoģiski nespēj pieņemt palīdzību. Palīdzība pēc savas būtības var būt dezorientējoša, un cietušais izciestās traumas dēļ nav spējīgs pieņemt skaidru lēmumu. Tomēr ir svarīgi piešķirt pārdomu periodu un/vai atlabšanas periodu un piedāvāt palīdzību katram cietušajam jebkuros apstākļos. Beznosacījumu atbalsts kalpo, lai palīdzētu cietušajam stabilizēt savu stāvokli, atgūties fiziski un psiholoģiski un apsvērt viņa/viņas stāvokli un iespējas pieņemt apzinātu lēmumu par sadarbību ar iestādēm.

PLŪSMAS DIAGRAMMA PAR PALĪDZĪBAS SNIEGŠANU⁴⁴

Palīdzības shēma

Palīdzības shēma ir balstīta uz labās sadarbības praksi starp visām iesaistītajām galvenajām iestādēm un organizācijām. Šis modelis apraksta procesu – darbību secību, kas ir jāņem vērā, lai attiecīgās iesaistītās iestādes un organizācijas varētu palīdzēt un rūpēties par cilvēku tirdzniecības upuriem vietējā un nacionālā līmenī. Palīdzības shēmā izmantotais termins “pakalpojumu sniedzējs” varētu apzīmēt valsts institūciju, pašvaldības sociālos dienestus, NVO, starptautiskās organizācijas vai kādas citas iestādes. Dažādu pakalpojumu sniedzēju iesaistīšanās pakāpe atšķiras katrā valstī. Tā ir atkarīga no pašvaldības/vietējās situācijas, valstu sistēmām, kā arī galveno iesaistīto iestāžu un organizāciju spējām. Piemēram, dažās valstīs pašvaldību sociālie dienesti ir ļoti spēcīgi, citās valstīs NVO ir izšķiroša nozīme, bet citās – galvenā loma varētu būt vietējai draudzei vai labdarības organizācijai. Veiksmīga palīdzība ir atkarīga ne tikai no labas komunikācijas, koordinācijas un sadarbības starp visām iesaistītajām pusēm, bet arī no pamatprincipu ievērošanas un īstenošanas attiecībā uz palīdzības sniegšanu cilvēku tirdzniecības upuriem. Tādējādi termina “pakalpojuma sniedzējs” mērķis ir aptvert visus šos attiecīgos dalībniekus vispārīgā veidā.

PALĪDZĪBAS VEIDS	AKTIVITĀTES	ATBILDĪGĀS PUSES
Palīdzība pa tālruni vai citi zema sliekšņa pakalpojumi	<ul style="list-style-type: none"> • Psiholoģiskais un emocionālais atbalsts. 	Pakalpojuma sniedzēji (pašvaldības sociālais dienests, NVO u.c.).
Palīdzība nokļūšanai drošā vietā	<ul style="list-style-type: none"> • Ceļošanas organizēšana un apmaksāšana, upura sagaidīšana lidostā, dzelzceļa stacijās u.c. 	Pašvaldības policija, vietējais pakalpojumu sniedzējs, vietējā NVO, citi.
Upura novirzīšana pie vietējā/valsts pakalpojumu sniedzēja	<ul style="list-style-type: none"> • Informācijas sniegšana un drošas ceļošanas organizēšana nokļūšanai pie vietējā/valsts pakalpojumu sniedzēja; koordinācija un sadarbība starp palīdzības tālruni līniju dienestiem un vietējiem/valsts pakalpojumu sniedzējiem. 	Sociālais darbinieks vai NVO, kam ir pirmais kontakts ar upuri. Pakalpojumu sniedzējs, kas atbildīgs par palīdzības sniegšanu upurim.
Riska novērtēšana	<ul style="list-style-type: none"> • Aptaujas veikšana par cilvēku tirdzniecības upuru uztveri attiecībā uz riskiem un drošību; • Riska novērtēšanas veikšana kopā ar dažādām organizācijām; • Cilvēku tirdzniecības upura informēšana par iespējamajiem riskiem un pieejamajiem aizsardzības pasākumiem; • Mutiskā/rakstiskā tulkošana.* 	Pakalpojumu sniedzējs vai tiesībsardzības iestāde, ja tie ir iesaistīti.

PALĪDZĪBAS VEIDS	AKTIVITĀTES	ATBILDĪGĀS PUSES
Krīzes intervence	<ul style="list-style-type: none"> • Drošs mājoklis; • Ēdiens un apģērbs; • Psiholoģiskais atbalsts; • Neatliekamā medicīniskā palīdzība; • Juridiskā palīdzība, ieskaitot palīdzību dokumentu iegūšanā, atgūšanā; • Sociālā palīdzība; • Mutiskā/rakstiskā tulkošana; • Pārdomu un/vai atveseļošanās periods. 	Pakalpojumu sniedzējs; Vietējie medicīniskās palīdzības sniedzēji vai slimnīcas; krīzes centri; Vietējie juridiskās palīdzības sniedzēji.
Ilgtermiņa palīdzība	<ul style="list-style-type: none"> • Ilgtermiņa vajadzību novērtējums un ilgtermiņa palīdzības plāna izstrāde; • Mājvieta; • Sociālās konsultācijas; • Medicīniskā palīdzība; • Psiholoģiskās konsultācijas/terapija; • Informācija par tiesībām un juridiskās palīdzības sniedzējiem; • Juridiskā palīdzība, tostarp palīdzība un pārstāvība kompensācijas un atmaksas pieprasīšanā; • Darbs ar cietušās personas ģimeni; • Sazināšanās ar tiesībsargājošajām iestādēm, ja upuris ir gatavs sadarboties ar iestādēm un liecināt tiesā. 	Pakalpojuma sniedzējs; Pašvaldības sociālais dienests; Veselības aprūpes dienests; Migrācijas dienests; Juridiskās palīdzības biroji, juristi/ juridiskie biroji, arodbiedrības, nevalstiskās organizācijas palīdz saņemt kompensāciju un atmaksu.
Sociālā integrācija un integrācija darba tirgū	<ul style="list-style-type: none"> • Valodu apmācība; • Izglītojošas aktivitātes; • Profesionālā izglītība; • Konsultācijas/koučings nodarbinātības jautājumos aktīvas darba meklēšanas procesā; • Darbā iekārtošanās palīdzība; • Ienākumu gūšanas plāna izstrāde; • Atpūtas aktivitātes. 	Pakalpojuma sniedzējs; Vietējais nodarbinātības birojs; Vietējie darba devēji vai vietējā darba devēju asociācija.

PALĪDZĪBAS VEIDS	AKTIVITĀTES	ATBILDĪGĀS PUSES
Atgriešanās	<ul style="list-style-type: none"> • Cilvēku tirdzniecības upura nodrošināšana ar attiecīgo informāciju par atgriešanās juridiskajiem un sociālajiem aspektiem; • Rakstiskas piekrišanas iegūšana no cilvēku tirdzniecībā cietušās personas par brīvprātīgu un apzinātu lēmumu atgriezties; • Attiecīgo NVO, starptautisko organizāciju tīklu vai kompetentu valsts iestāžu identificēšana izcelsmes valstī, lai varētu uzsākt ģimenes atrašanu, ja nepieciešams; • Sazināšanās ar attiecīgajām vēstniecībām/ konsulātiem, lai atvieglotu atgriešanās procesu; • Precizitātes garantēšana un ceļošanas dokumentu nodrošināšana; • Kontaktēšanās ar pakalpojumu sniedzēju izcelsmes valstī, iegūstot apstiprinājumu, ka cietusi persona tiks uzņemta un tai tiks sniegta palīdzība izcelsmes valstī. 	<p>Pakalpojuma sniedzējs; Organizācija, kas atbild par brīvprātīgu, drošu atgriešanos; Vēstniecība/konsulāts.</p>

* Mutiskā/rakstiskā tulkošana personai, kas nerunā vietējā valodā, jāsniedz visa palīdzības procesa laikā, ja nepieciešams.

Palīdzības veidi izcelsmes valstīs un galamērķa valstīs

Pakalpojumu un palīdzības veidi, kas nepieciešami upuriem atšķiras atkarībā no tā, vai cietušais atrodas galamērķa valstī vai ir atgriezies izcelsmes valstī. Galamērķa valstī cietušā lielākā vajadzība ir atrast drošu patvērumu un saņemt juridiskās konsultācijas, lai iegūtu palīdzību, piemēram, migrācijas un kompensācijas jautājumos. Pēc atgriešanās izcelsmes valstī papildus tūlītējam vajadzībām, ir arī ilgtermiņa vajadzības, piemēram, būtu jārisina sociālās integrācijas un iekļaušanās darba tirgū jautājumi, lai palīdzētu cietušos reintegrēt sabiedrībā un novērst atkārtotu viktimizāciju. Pat tad, ja upuris ir atgriezies viņa/viņas izcelsmes valstī, vajadzība pēc aizsardzības un palīdzības turpinās. Reintegrācijas process

upurim var būt ļoti smags. Rehabilitācijas programmās būtu jāietver visi tie paši pakalpojumi, kas ir galamērķa valstu kontekstā: pajumte, juridiskā palīdzība un veselības aprūpe. Turklāt, lai reintegrētos un sāktu jaunu dzīvi, cilvēku tirdzniecības upuriem var palīdzēt izglītības programmas, piemēram, apmācības, darba vai profesionālo prasmju kursi un ievirze un atbalsts darba meklēšanā. Dažos gadījumos atgriešanās izcelsmes valstī var nebūt cietušā interesēs, un ir jāsniedz palīdzība, lai cietušais varētu palikt galamērķa valstī. Gan valodas kursi, gan profesionālā izglītība ir atslēga upura integrēšanai viņa jaunajā mītnes zemē.

PALĪDZĪBA UPURIEM IZCELSMES VALSTĪS	PALĪDZĪBA UPURIEM GALAMĒRĶA VALSTĪS
Pagaidu pajumte/droša izmitināšana	Pagaidu pajumte/droša izmitināšana
Medicīniskā/veselības aprūpe	Sākotnējā veselības pārbaude un neatliekamā medicīniskā palīdzība
Psiholoģiskais atbalsts	Psiholoģiskais atbalsts
Materiālā palīdzība (tai skaitā ēdiens un apģērbs)	Tūlītēja materiālā palīdzība
Sociālā palīdzība	Sociālā palīdzība
Dokumentu atjaunošana	Rakstiskās/mutiskās tulkošanas pakalpojumi
Juridiskā palīdzība kriminālmeklēšanā/civilprasība par zaudējumu atlīdzināšanu/cietušā pārstāvību tiesā	Juridiskā palīdzība, jo īpaši attiecībā uz cietušā tiesībām un pienākumiem migrācijas statusu/ uzturēšanās/darba atļauju/civilprasību par zaudējumu atlīdzību/cietušā pārstāvību tiesā
Reintegrācijas palīdzība: apmācība dzīves iemaņās, izglītība, arodmācības, ģimenes atbalsts	Palīdzība ceļojuma dokumentu/pases iegūšanai
	Riska novērtējums pirms drošas atgriešanās izcelsmes valstī
	Drošas atgriešanās uz izcelsmes valsti organizēšana
	Palīdzība sociālajā integrācijā un integrācijā darba tirgū, ja cietušais paliek galamērķa valstī (valodas apmācības, integrācijas palīdzība, izglītība, profesionālā izglītība)

Rīcības plāns pašvaldībām

- Norādīt pakalpojumus, kas pieejami cilvēku tirdzniecības (potenciālajiem) upuriem pašvaldībās un norādīt iestādes un organizācijas pašvaldībā, kas nodrošina vai kas varētu nodrošināt šos pakalpojumus;
- Izveidot elastīgu un ātri reaģējošu palīdzības pasākumu mehānismu ar skaidriem uzdevumiem un pienākumiem, kas noteikti dažādām iestādēm un organizācijām;
- Saskaņot vietējo cilvēku tirdzniecības apkarošanas darbu ar valsts līmeņa pasākumiem (nacionālā atbalsta mehānismu), nodrošinot atbalstu cilvēku tirdzniecības upuriem;
- Uzlabot palīdzības upuriem efektivitāti, ieviešot formālas sadarbības rīkus, piemēram, sadarbības līgumus un saprašanās memorandus;
- Nodrošināt beznosacījumu (neatkarīgi no upura sadarbības ar tiesībsargājošajām iestādēm) un uz tiesībām balstītu palīdzību ne tikai formāli identificētajiem cilvēku tirdzniecības upuriem, bet arī potenciālajiem upuriem neaizsargātās situācijās;
- Nodrošināt palīdzību, kas pielāgota cietušā specifiskajām individuālajām vajadzībām, ņemot vērā tā izcelsmi, dzimumu, vecumu, tautību, orientāciju, identitāti;
- Veicināt uzticību, profesionālu attieksmi un dialogu labi funkcionējošā sistēmā palīdzības sniegšanai upuriem un viņu aizsardzībai;
- Risināt garīgās veselības problēmas ar ierindas speciālistiem, kas strādā ar cilvēku tirdzniecībā cietušo personu, lai saglabātu noteiktu pakalpojumu kvalitāti.

6. Cilvēku tirdzniecības novēršana pašvaldību līmenī

Profilakse ir svarīga katra cilvēku tirdzniecības apkarošanas gadījuma sastāvdaļa, tomēr tā joprojām ir viena no visizaicinošākajām un sarežģītākajām intervences jomām. Bieži vien ir grūti pierādīt, ka preventīvā politika patiešām rezultējas cilvēku tirdzniecības gadījumu mazināšanā. Tomēr, iesaistīšanās profilaksē ir svarīga, lai risinātu šādu sarežģītu un strukturālu parādību, un visticamāk, tā būs visiedarbīgākā ilgtermiņā.

Vispārīgi runājot, cilvēku tirdzniecības novēršana attiecas uz to faktoru izpēti, kas veicina vai atļauj cilvēku ekspluatāciju. Šādi faktori ir dažādi, daudzšķautņaini un savstarpēji saistīti, tie ietver, piemēram, diskrimināciju, sociālo atstumtību, vāju tiesiskumu, korupciju, vāju sociālo aizsardzību, vājus normatīvos aktus par darba tiesībām, nodarbinātības un izglītības iespēju trūkumu, kā arī oficiālu un drošu migrācijas kanālu trūkumu. Bieži vien šo faktoru un cēloņu kombinācija slēpjas aiz individuālas cilvēku tirdzniecības pieredzes vai raksturo sociālo vidi, kurā cilvēku tirdzniecība ir izplatīta, vai tā rada vai veicina cilvēku tirdzniecību. "Tas galvenokārt nozīmē, ka ir maz ticams, ka viena pieeja tirdzniecības novēršanai būs vienlīdz piemērota un attieksies uz visiem upuru veidiem un uz visu neaizsargāto personu spektru. [...] Turklāt ir svarīgi paturēt prātā, ka cilvēki tiek pārdoti nevis tāpēc, ka viņi ir neaizsargāti, bet tāpēc, ka kāds nolemj tos izmantot."⁴⁵

Cilvēku tirdzniecības novēršanai nepieciešamas dažādas starpnozaru aktivitātes, kas no vienas puses risina strukturālos faktoros, kas veicina cilvēku tirdzniecību, un, no otras puses ņem vērā individuālo neaizsargātību. Šīm aktivitātēm jābalstās uz pamatotiem pierādījumiem, zināšanām par cilvēku tirdzniecību un esošo pieredzi. Baltijas jūras reģionā ir gan cilvēku tirdzniecības upuru izcelsmes, tranzīta, gan galamērķa valstis. Ir svarīgi pārliecināties, ka visas pret cilvēku tirdzniecību vērstās darbības tiek īstenotas, ņemot vērā gan nacionālo, gan vietējo kontekstu, un attiecas uz konstatētām problēmām, pastāvošiem trūkumiem un riska faktoriem. Vietējām pašvaldībām būtu jāklūst par aktīviem sadarbības partneriem cilvēku tirdzniecības novēršanā, un vajadzētu īstenot īpašus profilakses pasākumus, reaģējot uz vietējām vajadzībām.

Turpinājumā ir izklāstīti dažādi iespējamie preventīvie pasākumi. Jāuzsver, ka profilakses pasākumiem būtu jābūt saskaņotiem ar galvenajām prioritātēm, kas norādītas situācijas apzināšanā (skatīt 3.nodaļu). Ir svarīgi, ka visi pasākumi tiek īstenoti partnerībā iesaistot, piemēram, pašvaldības policiju, skolas, veselības un sociālās aprūpes dienestus un privāto sektoru.⁴⁶ Šādas partnerības var aptvert plašu programmu un tematisko jautājumu loku, tās var koncentrēties uz dažiem specifiskiem aspektiem (piemēram, vervēšanu) vai cilvēku tirdzniecības veidiem (piemēram, seksuāla izmantošana), vai uz dažādām riska grupām, kas var tikt pakļautas cilvēku tirdzniecībai/ekspluatācijai (piemēram, nenodarbināti jaunieši, patvēruma meklētāji, darba ņēmēji migranti lauksaimniecības nozarē), vai uz noteiktu profesionālo grupu apmācību, lai palielinātu viņu izpratni par cilvēku tirdzniecību.

Izpratnes veicināšanas pasākumi

Dažādus izpratnes veicināšanas pasākumus var izmantot, lai par cilvēku tirdzniecību informētu plašāku sabiedrību, specifiskas riska grupas, profesionālās grupas un uzņēmumus. Ideālā variantā vispārējās izpratnes veicināšanas pasākumi būtu jāiekļauj plašākā kontekstā, kura mērķis ir veicināt nulles toleranci pret darbaspēka ekspluatāciju, drošu migrāciju un pienācīgu darbu. Tas ne tikai veicinātu diskusijas un attiektos uz visām cilvēku tirdzniecības formām sabiedrībā, bet arī izglītotu sabiedrību un praktiķus, lai viņi spētu saprast un atpazīt dažādus ekspluatācijas veidus, un varētu iejaukties un palīdzēt cietušajiem saņemt atbilstošu atbalstu. Piemēram, Rīgas pilsēta ir daudz paveikusi šajā sakarā.

Rīgas domes veiktie profilakses pasākumi

Kopš 2010.gada Rīgas dome īsteno projektu "Preventīvie pasākumi cilvēku tirdzniecības novēršanai". Iniciatīva tiek finansēta no Rīgas Sabiedriskās kārtības uzturēšanas fonda līdzekļiem. Šīs vietējās iniciatīvas ietvaros notiek regulāras mācības dažādām mērķa grupām: sociāliem darbiniekiem, sociāliem pedagogiem un pašvaldības policijas darbiniekiem no Rīgas pašvaldības. Pilsētas dome ir izveidojusi ciešus kontaktus ar galvenajiem pilsoniskās sabiedrības partneriem un kopīgi organizē regulārus profilakses pasākumus. Piecu gadu laikā regulāras mācības nodrošinātas vairāk kā 400 pašvaldības darbiniekiem Rīgas pilsētā. Turklāt Rīgas dome publicē ikgadējo informatīvo bukletu "Cilvēku tirdzniecības novēršana" latviešu un krievu valodās.

Izpratnes veicināšanai būtu jāizpata precīza, reāla un uz tiesībām balstīta informācija, lai izvairītos no cietušo stigmatizācijas un stereotipu veidošanas, un ir jāinformē sabiedrība par pakalpojumiem, kas pieejami cilvēku tirdzniecības upuriem un potenciālajiem upuriem, lai veicinātu atbalsta pakalpojumu sniegšanu personām, kam tie nepieciešami. Turklāt izpratnes veicināšana būtu jāsaista ar vietējo kontekstu un jāatspoguļo veiktās situācijas apzināšanas secinājumi.⁴⁷

Pašvaldības var arī izstrādāt un īstenot mērķtiecīgus izpratnes veicināšanas pasākumus attiecībā uz riska grupām. Šai izpratnes veicināšanai būtu jāiedrošina riska grupas un jāinformē tās par to, ko viņi var darīt praktiski, lai būtu pasargāti no ekspluatācijas pirms un pēc brauciena uz ārzemēm. Izpratnes veicināšanai būtu jāsniedz praktiska un reāla informācija par to, kādas ir viņu tiesības un iespējas, kādus piesardzības pasākumus viņi var veikt, lai mazinātu vardarbības un ļaunprātīgas izmantošanas riskus, kur meklēt palīdzību un kādi atbalsta pakalpojumi ir pieejami, un vissvarīgākais – kā iesniegt sūdzību. Baltijas jūras reģionā ir jau šāda darba piemēri, kur dažās pilsētās, piemēram, Helsinkos⁴⁸, ir izveidots īpašs informācijas sniegšanas pakalpojums, kas sniedz konsultācijas migrantiem un iedzīvotājiem.

Polijas projekts⁴⁹ "Ne visi vilcieni dodas uz Holivudu"

Polijas projekts "Ne visi vilcieni dodas uz Holivudu" veicina izpratni par cilvēku tirdzniecību skolotāju, skolēnu un vecāku vidū Rietumpomožes vojevodistē Polijā. Reģions ir pazīstams ar savām pierobežas pilsētām, piejūras kūrortiem un tūrisma vietām, kā arī migrācijas plūsmu. Cilvēku tirgotāji pārvadā savus upurus cauri reģionam uz Rietumeiropu un Ziemeļvalstīm, kā arī vervē upurus, atrodoties reģionā, galvenokārt seksuālai un darbaspēka ekspluatācijai. Tāpēc projekts vērstas uz jauniešu izglītošanu par to, kā labāk apzināt riskus, meklējot iespējas ārvalstīs. Projekta ietvaros tika izplatītas skrejlapas un plakāti, kuri sniedz informāciju par dažām cilvēku tirgotāju izmantotajām vervēšanas stratēģijām, sniedz padomus par, piem., darba piedāvājuma autentiskuma vai nodarbinātības aģentūras ticamības pārbaudi un kontrolesarakstu ceļošanai uz ārvalstīm. Vidusskolēni arī izveidoja filmu par cilvēku tirdzniecības apkarošanu, kas tika demonstrēta vidusskolās.⁵⁰

Eiropā ir arī izpratnes veicināšanas iniciatīvu piemēri, kas īpaši vērstas uz vienu konkrētu cilvēku izmantošanas veidu, piemēram, mājalpību un mājalpību diplomātu saimniecībās.⁵¹ Ir veiktas arī vairākas izpratnes veicināšanas aktivitātes, kas vērstas uz patērētājiem, lai risinātu ekspluatējošas darba prakses pieprasījumu un iespējas, kā arī vērstas uz konkrētām speciālistu kategorijām.

Turklāt pašvaldības var iesaistīties izpratnes veicināšanā, kas adresēta uzņēmumiem, kas nodarbojas ekonomikas nozarēs, kuras ir īpaši tendētas uz ekspluatāciju. Pamatojoties uz pierādījumiem, kas iegūti no cilvēku tirdzniecības un ekspluatācijas analīzes viņu vietējā teritorijā, pašvaldības varētu vērsties pie uzņēmēju apvienībām nodarbinātības un darbā iekārtošanas nozarēs, lauksaimniecības, uzkopšanas servisa, būvniecības, viesnīcu, pārtikas pārstrādes un iepakošanas, restorānu, u.c. nozarēs, lai ļautu viņiem apzināties ekspluatācijas un tirdzniecības faktu un savu pienākumu ievērot cilvēktiesības visā savā darbībā. Caur šo mērķtiecīgo izpratnes veicināšanu pašvaldības varētu piesaistīt uzņēmēju apvienības, lai tās veicinātu darbā pieņemšanas un nodarbinātības ētikas standartu ievērošanu savu sabiedroto vidū attiecībā uz darba ņēmējiem.⁵² Tas ietver, piemēram, viņu informēšanu par esošajiem tiesiskajiem veidiem darba ņēmēju migrantu pieņemšanai darbā.⁵³ Šajā darbā pašvaldības iestādēm būtu arī jāsadarbojas ar attiecīgām iestādēm, kas saistītas ar darba un nodarbinātības jautājumiem (piemēram, darba un veselības aizsardzības, darba drošības kontroles dienesti), kā arī ar policiju un citām tiesībsardzības iestādēm, ar mērķi uzlabot kontroli un pārbaūžu veikšanu uz vietas, lai novērstu ekspluatāciju, kā arī vajadzības gadījumā apmainītos ar informāciju par vainīgajām personām.

Iedzīvotāju riska grupu informēšana

Daudzās pašvaldībās sociālais dienests piedāvā - tieši vai ar pilsoniskās sabiedrības partnera starpniecību – informatīvos pakalpojumus, lai reaģētu uz neaizsargāto iedzīvotāju grupu vajadzībām, piemēram, lai palīdzētu sievietēm un vīriešiem, kas iesaistīti prostitūcijā, cilvēkiem ar vielu atkarību, bezpajumtniekiem, migrantiem un citiem, pie kuriem dažādu iemeslu dēļ, tostarp sociālās un kultūras izolācijas dēļ, nepieciešams vērsties personīgi. Šiem pakalpojumu sniedzējiem jābūt informētiem par cilvēku tirdzniecību un tās rādītājiem, lai viņi varētu palīdzēt potenciālajiem cilvēku tirdzniecības upuriem, un novirzīt tos sociālās labklājības, veselības, nodarbinātības, valodu apmācības un citu vairāk specializētu pakalpojumu, ja tas ir nepieciešams, saņemšanai.

Turklāt, lai vislabāk reaģētu uz neaizsargātāko iedzīvotāju grupu un jo īpaši migrantu (piemēram, nelikumīgo migrantu) vajadzībām, šādi pakalpojumi var tikt piedāvāti sadarbībā ar vai tos var sniegt nevalstiskās organizācijas, arodbiedrības, reliģiskās grupas un vietējās sabiedriskās organizācijas, kas var arī nodrošināt kultūras vidutājus vai kopienu līderus, kuri var vieglāk iegūt dažādu migrantu grupu uzticību un var efektīvāk novirzīt šādas grupas pie dažādu atbalsta pakalpojumu sniedzējiem.

Crossroads atbalsta centri Stokholmā un Gēteborgā

Crossroads ir konsultāciju un atbalsta centrs Stokholmā Eiropas Savienības migrantiem, kas dzīvo nabadzībā vai ir bezpajumtnieki. Crossroads mērķa grupa ir ārvalstu Eiropas Savienības pilsoņi un pilsoņi, kas nenāk no Eiropas Savienības valstīm, un kuriem ir citas Eiropas Savienības valsts izdota ilgtermiņa uzturēšanās atļauja. Tie piedāvā konsultācijas par Zviedrijas sistēmu un reģistrācijas procesu, sniedz atbalstu un palīdzību daudzās Eiropas valodās. Klientiem tiek piedāvātas bezmaksas brokastis, pusdienas, duša, iespēja izmazgāt veļu, un viņi var piedalīties dažādosursos un saņemt citus pakalpojumus. Atbalsta centru vada Stokholmas Pilsētas misija, kas ir vietējā nevalstiskā organizācija, kas sadarbojas ar Stokholmas pašvaldību, apgabala padomēm un citām NVO.⁵⁴ Līdzīgs centrs darbojas arī Gēteborgā, ko vada vietējā organizācija sadarbībā ar Gēteborgas pilsētu.⁵⁵

Pašvaldības var arī pastiprināt profilakses pasākumus, iesaistot mazāk tradicionālas iestādes un organizācijas un izstrādājot inovatīvas cilvēku tirdzniecības novēršanas prakses attiecībā uz riskam pakļautajām personām. Dažas inovatīvas iniciatīvas jau ir īstenotas Baltijas jūras reģionā, piemēram, iesaistot netradicionālas profesionālās grupas, piemēram, bibliotekārus, cilvēku tirdzniecības novēršanā Latvijā.

Bibliotekāri pret cilvēku tirdzniecību

Lai sasniegtu visneaizsargātākās riska grupas, NVO "Patvērums" Drošā māja" Latvijā īstenoja projektu "Atver acis". Pirmajā projekta posmā NVO veica izpratni veicinošus pasākumus, iesaistot bibliotekārus, lai izskaidrotu problēmu un cilvēku tirdzniecības apjomu, un bibliotekāru lomu cīņā pret šo noziegumu. Otrajā posmā tika veiktas bibliotekāru apmācības un bibliotēkās visā Latvijā tika izplatīti mācību materiāli un bukleti par cilvēku tirdzniecību. Projekta noslēguma posmā bibliotekāri bibliotēkās organizēja dažādas apmācības un izpratnes veicināšanas pasākumus, piemēram, tematiskās grāmatu izstādes, diskusiju klubus ar autoriem, kas raksta par dažādiem jautājumiem, kas saistīti ar cilvēku tirdzniecību, kā arī apmācības skolēniem u.c. Grāmatas palīdzēja sasaistīt cilvēku tirdzniecības problēmu ar bibliotēku darbu un funkciju. Bibliotekāri, īpaši lauku rajonos, norādīja, ka tie bieži vien nonāk ciešā saskarsmē ar potenciālajiem cilvēku tirdzniecības upuriem. Bibliotēku apmeklētāji meklē darbu ārzemēs, izmantojot bibliotēkās nodrošināto bezmaksas internetu, kā arī lūdz palīdzību bibliotekāriem, lai izdrukātu savas aviobiļetes. Šajā brīdī bibliotekāri var mēģināt uzrunāt potenciālo cilvēku tirdzniecības upuri par riskiem un piesardzības pasākumiem, ko tie var apsvērt pirms lēmuma pieņemšanas atstāt valsti.

Ētikas kritēriji un sociālās klauzulas publiskajos iepirkumos, lai novērstu cilvēku izmantošanu

Pašvaldības iesaistās daudzās publiskā iepirkuma darbībās, piemēram, būvdarbos vai uzkopšanas servisā, un ar šiem darba līgumiem tās var nejauši līdzdarboties cilvēku tirdzniecībā un izmantošanā. Esot lieliem preču un pakalpojumu pircējiem, pašvaldībām var būt risks, ka to darbuzņēmēji un apakšuzņēmēji pieņem darbā un/vai nodarbina personas ļaunprātīgās un ekspluatējošās situācijās, vai iegādājas preces un pakalpojumus, ko ražo, izmantojot piespiedu darbaspēku (piemēram, uzkopšanas pakalpojumu jomā). Lai novērstu šādus riskus, pašvaldībās vajadzētu būt izveidotām atbilstošām pārbaudes procedūrām, lai nodrošinātu cilvēktiesību ievērošanu.

Turklāt pašvaldībām būtu jārada piemērs un jābūt ētiski un sociāli atbildīgām, iekļaujot ētikas kritērijus un sociālās klauzulas savās publiskā iepirkuma procedūrās, ar nolūku veicināt cilvēktiesību ievērošanu un novērst darbaspēka ekspluatāciju un tirdzniecību. Tabulā ir norādītas dažas no prasībām, kuras pašvaldības varētu pieprasīt darbuzņēmējiem ievērot attiecībā uz publisko iepirkumu.⁵⁶

Sociālās un ētikas prasības pašvaldības publiskā iepirkuma procedūrām⁵⁷

Līgumslēdzējas iestādes varētu pieprasīt saviem darbuzņēmējiem tādu saistību izpildī kā:

- Nepārprotama politisko saistību pildīšana un atbilstošo procesu veikšana, lai aizliegtu cilvēku ekspluatāciju, piespiedu darbu un cilvēku tirdzniecību;
- Sniegt pierādījumus par regulāru strādnieku algu maksājumu veikšanu saskaņā ar nozares koplīgumu vai citu minimālo algu standartu un par arodveselības noteikumu, darba drošības un sociālās apdrošināšanas saistību ievērošanu;
- Apakšlīgumos par precēm un pakalpojumiem ir jāiekļauj noteikums, kas nosaka, ka visiem apakšuzņēmējiem ir jāievēro nozarē noteiktā minimālā alga, vai arī koplīgumā ir jāiekļauj nodarbinātības nosacījumi.

Daudznozaru partnerību izveide

Cilvēku tirdzniecības novēršana prasa iesaistīties, mobilizēties un koordinēt savas darbības dažādiem dalībniekiem no pašvaldības administrācijas, attiecīgiem reģionālo un valsts publisko pakalpojumu dienestiem, pilsoniskās sabiedrības, arodbiedrībām un uzņēmumiem. Mājoklis, veselības aprūpe un darbavietu radīšana, izglītības un sociālo pakalpojumu sniegšana var ietekmēt iespējamību, ka cilvēki var kļūt par upuriem vai likumpārkāpējiem. Sadarbība starp šīm nozarēm, policiju un tiesu sistēmu, izmantojot stratēģijas, kas balstās uz drošiem pierādījumiem un zināšanām par noziedzības problēmām un to cēloņiem, var novērst noziedzību un viktimizāciju.⁵⁸

Pašvaldību mēriem varētu būt ļoti nozīmīga loma šo partnerības procesu uzsākšanā un virzīšanā. Piemēram, mēru iniciatīvas reģionā, kas organizētas Baltijas pilsētu savienības vai sadraudzības pilsētu iniciatīvu ietvaros.

Turklāt šādas partnerības varētu gūt labumu no pieredzes apmaiņas, sadarbības un koordinācijas ar citām pašvaldībām reģionālā un valsts līmenī ne tikai lai radītu pieredzes apmaiņu un organizētu savstarpēju mācīšanos, bet arī lai izvairītos no pretēja efekta, kad efektīvu un stingru pasākumu cilvēku tirdzniecības lokālai novēršanai rezultātā, problēma tiek pārvietota uz citām teritorijām, kur šie pasākumi vēl nav ieviesti.⁵⁹

Bergenā sadarbības modelis

Bergenā vietējās varas iestādes ir veikušas vairāk notiesāšanu par cilvēku tirdzniecību, nekā jebkurā citā reģionā Norvēģijā, daudzi no šiem gadījumiem attiecas uz bērnu tirdzniecību. Vietējā starpnozaru darbības grupa (TOT), kas sastāv no pārstāvjiem no vietējām tiesībsargājošajām iestādēm un pašvaldības, tostarp pa vienam pārstāvim no atbalsta pakalpojumu dienesta, sociālā dienesta un bērnu aizsardzības dienesta, ir apkopojusi zināšanas un pieredzi par cilvēku tirdzniecību laika gaitā.⁶⁰ TOT pulcējas 24 stundu laikā no brīža, kad tiek konstatēts bērns, par kuru ir aizdomas, ka viņš ir cilvēku tirdzniecības upuris. TOT veicina arī upura novirzīšanu pie kompetentajām iestādēm un sadarbību starp dažādiem iesaistītajiem dienestiem. Turklāt darbs ar cilvēku tirdzniecības gadījumiem tiek uzskatīts par augstu prioritāti Bergenā policijā. Viņiem ir specializēti prokurori un izmeklētāji, kas strādā un ir integrēti vienā grupā un izmeklē visas ar cilvēku tirdzniecību saistītās lietas. Gan Norvēģijas varasiestādes, gan NVO gūst panākumus cilvēku tirdzniecības apkarošanā Bergenā teritorijā.⁶¹

Lietuvas reģionālās sadarbības projekts

Caritas Lietuva 2012.-2014.gadā īstenoja reģionālo projektu "Kompleksa pieeja cilvēku tirdzniecības problēmām Panevežas reģionā, Lietuvā". Panevežas reģions ir zināma cilvēku tirdzniecībā seksuālas izmantošanas nolūkos cietušo sieviešu izcelsmes vieta, kā arī pēdējā laikā tā ir vieta, no kuras nāk vīrieši, kuri tiek piespiesti nodarboties ar piespiedu noziedzību, veikt laupīšanas, pārdojot narkotikas tādās valstīs kā Lielbritānija, Vācija, Spānija un Zviedrija. Projekts vērstas uz vietējās situācijas apzināšanu un izpēti un sadarbības veicināšanu un aktīvu vietējās kopienas iesaistīšanos, lai novērstu cilvēku tirdzniecību šajā reģionā. Projekta darbības laikā tika izveidotas elastīgas policistu, sociālo darbinieku un psihologu komandas, lai īstenotu īpašu programmu "SOS! Cilvēku tirdzniecības draudi" vietējās skolās, bērnu namos un jauniešu centros. Turklāt apmācības par cilvēku tirdzniecību tika organizētas vietējiem sociālajiem darbiniekiem, policistiem, prokuroriem un tiesnešiem. Kopumā 190 personas tika izglītotas par cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanu, uzlabota izpratne par upuru traumām un psiholoģisko portretu kopumā. Kopumā tika organizēti 25 sabiedriskie pasākumi vietējās sabiedrības locekļiem, tostarp apaļā galda diskusijas ar vietējiem speciālistiem, lai palielinātu informētību un dalītos pieredzē.⁶²

Rīcības plāns pašvaldībām

- Īstenot vispārējās izpratnes veicināšanu, kā arī mērķtiecīgas izpratnes veicināšanu riska grupās, profesionālajās grupās un uzņēmumos saskaņā ar vietējām vajadzībām un identificētajiem riskiem.

Informēt un apmācīt jaunas un netipiskas mērķa grupas par cilvēku tirdzniecības jautājumiem, piemēram, taksometru vadītājus, bibliotekārus, veselības inspektoros u.c.

- Piedāvāt un īstenot informatīvus pasākumus iedzīvotāju riska grupu atbalstam.

- Iekļaut ētikas kritērijus un sociālās klauzulas publiskajā iepirkumā, lai novērstu cilvēku ekspluatāciju, iegādājoties preces un pakalpojumus.

- Veidot starpnozaru partnerību, lai veicinātu cilvēku tirdzniecības novēršanu vietējā līmenī.

Kopsavilkums

pašvaldībām par galvenajiem rīcības virzieniem

Mērķis	Veicamās darbības	Darbību veicēji
Pievērst uzmanību cilvēku tirdzniecībai vietējā līmenī, apzinot situāciju uz vietas	<ul style="list-style-type: none"> • Veikt situācijas apzināšanu par vietējo cilvēku tirdzniecības situāciju, lai noteiktu apdraudētās iedzīvotāju grupas un riskantās teritorijas/vietas un apkopotu informāciju par vainīgajiem cilvēku tirdzniecībā un tās veicinātājiem. • Apkopot informāciju par to, kādi resursi un pakalpojumi ir pieejami pašvaldības administrācijā un pašvaldības teritorijā. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vietējā cilvēku tirdzniecības ekspertu grupa; noziedzības novēršanas darba grupa vai citas struktūras pašvaldības līmenī, kas ir kompetentas risināt tādu jautājumus kā sociālā atstumtība, vardarbība pret sievietēm un/vai migrantu integrācija. • Citi vietējie dalībnieki, piemēram, policija un NVO.
(Potenciālo) upuru identificēšanas uzlabošana	<ul style="list-style-type: none"> • Noteikt vietējos dalībniekus, kuri varētu nonākt saskarsmē un apzināt potenciālos upurus (un mazāk aizsargātas grupas) savā darbā. • Pārliecināties, ka cilvēku tirdzniecības rādītāji ir pieejami ierindas speciālistiem. Tas ļaus labāk noteikt potenciālos upurus vietējā līmenī, jo īpaši riskantās teritorijās/vietās. • Noteikt skaidrus pienākumus un nodrošināt regulāras apmācības iestādēm un organizācijām, kas iesaistītas upuru identificēšanas un novirzīšanas procesā. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pašvaldības darbinieki, tai skaitā sociālie un veselības aprūpes dienesti, izglītības iestādes u.c. • Vietējā policija, kontroles dienesti • NVO, reliģiskās organizācijas, migrantu tiesību organizācijas, arodbiedrības, uzņēmumi un privātpersonas

Mērķis	Veicamās darbības	Darbību veicēji
Palīdzības sniegšanas upuriem pilnveide	<ul style="list-style-type: none"> Izveidot elastīgu un ātri reaģējošu palīdzības mehānismu ar skaidriem uzdevumiem un pienākumiem, kas noteikti iestādēm un organizācijām. Nodrošināt beznosacījuma un uz tiesībām balstītu palīdzību ne tikai formāli atzītajiem cilvēku tirdzniecības upuriem, bet arī potenciālajiem upuriem un personām, par kurām ir aizdomas, ka tās atrodas neaizsargātās situācijās. 	<ul style="list-style-type: none"> Pašvaldību sociālie un veselības aprūpes dienesti, krīzes centri, vietējā policija. NVO un patversmes, jebkuras citas organizācijas, kas piedāvā sociālo, juridisko vai citu konsultāciju pakalpojumus vai veic informācijas izplatīšanas darbu neaizsargāto iedzīvotāju grupu vidū.
Cilvēku tirdzniecības novēršana	<ul style="list-style-type: none"> Piedāvāt un īstenot informatīvus pasākumus, lai atbalstītu un strādātu ar iedzīvotāju riska grupām. Veikt izpratnes veidošanas pasākumus iedzīvotāju, riska grupu, profesionālo grupu un uzņēmumu vidū. Iekļaut ētikas kritērijus un sociālās klauzulas publiskajā iepirkumā, lai novērstu cilvēku ekspluatāciju, iegādājoties preces un pakalpojumus. 	<ul style="list-style-type: none"> Pašvaldību sociālie un veselības aprūpes dienesti, valsts iepirkuma iestāžu ierēdņi, NVO, imigrantu tiesību organizācijas, sieviešu organizācijas, arodbiedrības, uzņēmumi, darba devēju apvienības. Privātpersonas.

Atsauces

¹ Lai novērtētu pašvaldību pašreizējo lomu un pienākumus cīņā ar visām cilvēku tirdzniecības formām un izstrādātu efektīvu cilvēku tirdzniecības apkarošanas politiku vietējā līmenī, Baltijas jūras reģionā tika veikts situācijas novērtējums. Reģionālie eksperti no pašvaldībām Dānijā, Igaunijā, Somijā, Vācijā, Latvijā, Lietuvā, Norvēģijā, Polijā, Krievijas Federācijā un Zviedrijā tikās starptautiskā konferencē Rīgā, lai dalītos pašvaldību pieredzē palīdzības un sadarbības mehānismu cilvēku tirdzniecības upuriem īstenošanā.

- ² ICPC (2011): Towards Human Trafficking Prevention: A Discussion Document, 11–12.
- ³ ICPC (2014): 4th International Report. Crime Prevention and Community Safety: Trends and Perspectives. Montreal: International Centre for the Prevention of Crime (ICPC), 130.
- ⁴ Turpat.
- ⁵ Sīkāku informāciju skatīt: CBSS (2015): Promoting the Human Rights and the Best Interests of the Child in Transnational Child Protection Cases; CBSS (2015): Practical Guide for Caseworkers and Case Officers. Available at: <http://www.childcentre.info>
- ⁶ Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokols par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to (2000.g. 15. nov.)
- ⁷ Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību (2008.g. 1. feb.)
- ⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 5.aprīļa Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI.
- ⁹ UN OHCHR (2010): Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking. Commentary, Principle 1, 49–74. Skatīt arī: Recommendations from the Conference on How to Enhance Assistance to Victims of Human Trafficking in the Baltic Sea Region, 2.
- ¹⁰ UN OHCHR (2010): Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking. Commentary, Principle 8, 141–151. Skatīt arī: Recommendations from the Conference on How to Enhance Assistance to Victims of Human Trafficking in the Baltic Sea Region, 2.
- ¹¹ CETS (197) Article 12(6), Directive 2011/36/EU, Recital 18, Article 11(3)
- ¹² UN OHCHR (2010): Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking, Guideline 2 and 11.
- ¹³ Preambular paragraph 1 of the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, United Nations 2000.
- ¹⁴ SOLACE - Human Trafficking report 2009 - The role of local authorities in addressing human trafficking. Report of the SOLACE Study Group, 2009; National Crime Prevention Centre Canada, Local Safety Audit Guide: To Prevent Trafficking in Persons and Related Exploitation, 2013.
- ¹⁵ Turpat, 17. lpp.
- ¹⁶ Turpat un European Forum for Urban Safety, Guidance on Local safety Audits. Compendium of International Practice, 2007.
- ¹⁷ Sīkāku informāciju skatīt: European Forum for Urban Safety (EFUS), Guidance on Local Safety Audits. A Compendium of International Practice, 2007.
- ¹⁸ Termina "migrant worker" tulkojums latviešu valodā "darba ņēmējs migrants"; Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca (2014): <http://www.emn.lv/wp-content/uploads/HomeAffairs-Glosary2014-141114.pdf>
- ¹⁹ Termina "irregular migrant" tulkojums latviešu valodā "nelikumīgs migrants"; Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca (2014): <http://www.emn.lv/wp-content/uploads/HomeAffairs-Glosary2014-141114.pdf>
- ²⁰ Report on the features and incentives of traffickers and on the social interactions among them, TRACE project, June 2015. Pieejams: http://trace-project.eu/wp-content/uploads/2015/06/TRACE_Deliverable-3.1_Final.pdf
- ²¹ OSCE (2011): Trafficking in Human Beings: Identification of Potential and Presumed Victims. A Community Policing Approach SPMU Publication Series Vol. 10. Vienna: OSCE.

- ²² E.g. FRA (2015): Severe labour exploitation: workers moving within or into the European Union States' obligations and victims' rights. European Agency for Fundamental Rights.
- ²³ Eurostat (2014): Trafficking in human beings. Statistical working papers. 2014 edition. Eurostat.
- ²⁴ Sorrentino, Liliana & Jokinen, Anniina (2014): Guidelines to Prevent Abusive Recruitment, Exploitative Employment and Trafficking of Migrant Workers in the Baltic Sea Region. HEUNI Reports 78. Helsinki: HEUNI. ADSTRINGO project.
- ²⁵ Ollus, Natalia & Jokinen, Anniina (2013): "We've Got People Lined Up Behind the Door": Placing the Trafficking and Exploitation of Migrant Workers in Context in the Restaurant and Cleaning Sectors in Finland. In Ollus, Natalia, Jokinen, Anniina & Joutsen, Matti (2013) (eds.) Exploitation of Migrant Workers in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania. Uncovering the links between recruitment, irregular employment practices and labour trafficking. HEUNI Reports 75. Helsinki: HEUNI, 31–170. ADSTRINGO project.
- ²⁶ ILO (2009): Operational indicators of trafficking in human beings. Results from a Delphi survey implemented by the ILO and the European Commission. Revised version of September 2009. Geneva: ILO.
- ²⁷ Jokinen, Ollus & Viuhko (2011): Work on Any Terms: Trafficking for Forced Labour and Exploitation of Migrant Workers in Finland. Helsinki: HEUNI report 68, 135–137.
- ²⁸ Turpat, 137. lpp.
- ²⁹ Handbook of best practices of multidisciplinary cooperation against trafficking in human beings, based on the conference Putting Rantsev into Practice 16–18 April 2013, the Netherlands
- ³⁰ <http://www.gegen-menschenhandel.de/>
- ³¹ <http://www.gegen-menschenhandel.de/Downloads/arbeiten.pdf>
- ³² Ihmiskaupan uhrin tunnistaminen ja auttaminen. Tampereen toimintamalli. Tampereen kaupunki, Pro-tukipiste & RIKU.
- ³³ Human Trafficking and the Role of Local Governments, UNITAR 2014.
- ³⁴ Global Alliance against Trafficking in women, Briefing paper. Unmet Needs: Emotional support and care after trafficking. 2015.
- ³⁵ UNODC Toolkit on Principles of Victims Assistance. In: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Toolkit-files/08-58296_tool_8-1.pdf
- ³⁶ UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, 2000; Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, 2005; Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims.
- ³⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 5.aprīļa Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību.
- ³⁸ Pescinski (2015): A human rights approach to human trafficking. United Nations University.
- ³⁹ IOM (2007): The IOM Handbook on Direct Assistance for Victims of Trafficking.
- ⁴⁰ Turpat, 4. lpp.
- ⁴¹ Turpat.
- ⁴² CBSS (2011): Handbook for Diplomatic and Consular Personnel on How to Assist and Protect Victims of Human Trafficking. Stockholm: CBSS.
- ⁴³ En manual - Att möta dem som är utsatta i människohandel för sexuella ändamål. Malmö Stad.
- ⁴⁴ Štī plūsmas diagramma par palīdzības sniegšanu balstās uz La Stadas palīdzības shēmu cilvēku tirdzniecības upuriem, kas tiek īstenota Valsts Konsultāciju un intervences centra cilvēku tirdzniecības upuriem (KCIK) ietvaros. Sīkāka informācija: <http://www.kcik.pl>

Piezīmes

- ⁴⁵ Anette Brunovskis and Rebecca Surtees (2015): Reframing trafficking prevention. Lessons from a “Positive Deviance” approach. FAFO - report 2015:21. FAFO & NEXUS institute. P. 13.
- ⁴⁶ https://www.unodc.org/documents/congress//Documentation/A-CONF.222-9/ACON-F222_9_e_V1500544.pdf, 6.
- ⁴⁷ Turpat. Stikāku informāciju skatīt: International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy (2011): Towards Human Trafficking Prevention: A discussion document, 25.
- ⁴⁸ <http://www.hel.fi/www/kanslia/virka-en/advice/immigration-advice/>
- ⁴⁹ The project was implemented by West Pomeranian Provincial Office, Szczecin Province Police, Western Pomerania Board of Education, Ministry of Home Affairs Department of Migration Policy, Foundation Safer Together, NGO ITAKA, representatives from the West Pomeranian Province border control, media and university.
- ⁵⁰ TRACE Project Deliverable 6.1: Review of EU Projects - Promising Practices in Combatting Human Trafficking 2015, 26-28. http://trace-project.eu/wp-content/uploads/2015/04/TRACE_D6.1_Final.pdf
- ⁵¹ Skatīt, piem., OSCE (2010): Unprotected Work, Invisible Exploitation: Trafficking for the Purpose of Domestic Servitude. Vienna: OSCE; OSCE (2014): How to prevent human trafficking for domestic servitude in diplomatic households and protect private domestic workers. Vienna: OSCE.
- ⁵² Human Rights Council (HRC) (2011): Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, John Ruggie. Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations “Protect, Respect and Remedy” Framework, A/HRC/17/31, Principle 2. See also Sorrentino and Jokinen (2014). Businesses are expected not only to declare respect of human rights but also to show how they ensure such commitment wherever they operate.
- ⁵³ Marshall, P (2011): Re-thinking Trafficking Prevention. A Guide to Applying Behaviour Theory, UN Inter-Agency Project on Human Trafficking and Asian Development Bank, 16.
- ⁵⁴ Stikāku informāciju skatīt: <http://www.stadsmissionen.se/Socialverksamhet/Hemloshet1/Crossroads/>
- ⁵⁵ Stikāku informāciju skatīt: <http://www.stadsmissionen.org/om-oss/tidningen-gatljus/valda-ar-tiklar-ur-tidningen-gatljus/center-for-eu-migranter-crossroads-goteborg/>
- ⁵⁶ Sorrentino & Jokinen (2014): Guidelines to Prevent Abusive Recruitment, Exploitative Employment and Trafficking of Migrant Workers in the Baltic Sea Region. HEUNI Reports 78. Helsinki: HEUNI, 36-40. ADSTRINGO project.
- ⁵⁷ Turpat.
- ⁵⁸ ICPC (2014): 4th International Report. Crime Prevention and Community Safety: Trends and Perspectives. Montreal: International Centre for the Prevention of Crime.
- ⁵⁹ Dutch National Rapporteur on Trafficking in Human Beings and Sexual Violence against Children (2013). Trafficking in Human Beings. Ninth report of the Dutch National Rapporteur. The Hague.
- ⁶⁰ Stikāku informāciju skatīt: https://www.bergen.kommune.no/bk/multimedia/archive/00156/Rapport_om_arbeid_m_156710a.pdf
- ⁶¹ Stikāku informāciju skatīt: <http://www.ba.no/nyheter/halvparten-av-dommene-for-menneskehandel-har-falt-i-bergen/s/5-8-43309>; <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/krim/domfellels-er-for-menneskehandel-bergen-vs-oslo-15-8/a/23358966/>
- ⁶² Stikāku informāciju skatīt: http://eucpn.org/sites/default/files/content/download/files/gp_ecpa_2014_lt_complexapproachtotheproblemsofhumantraffickinginpanevezysregionlithuania.pdf

Cilvēku tirdzniecība ir sarežģīts, starptautisks noziegums, un tajā pašā laikā tam ir īpaša ietekme uz vietējām kopienām. Cilvēku vervēšana un izmantošana notiek vietējās ielās un apkaimēs. Sievietes un vīrieši tiek seksuāli izmantoti uz ielas, vietējos bāros, uzņēmumos un viesnīcās. Darbaspēka tirdzniecības upurus var atrast starp mājkalpotājiem privātmājās, starp apkopējiem valsts iestādēs, skolās un veikalos, vietējos restorānos, ātrās ēdināšanas vietās, lauksaimniecībās, degvielas uzpildes stacijās un būvlaukumos. Cilvēki tiek arī izmantoti piespiedu ubagošanā un piespiedu noziedzībā.

Vadlīniju pašvaldībām – Stiprinot pašvaldību darbību pret cilvēku tirdzniecību mērķis ir nodrošināt pašvaldību iestādes un organizācijas ar zināšanām un pareizajiem instrumentiem, lai stiprinātu to lomu darbā ar cilvēku tirdzniecību un palielinātu pret cilvēku tirdzniecību vērsto pasākumu efektivitāti, nodrošinot atbilstošu un savlaicīgu upuru identificēšanu, atbilstošu un ilgtspējīgu palīdzību un aizsardzību. Pašvaldību rīcība pret cilvēku tirdzniecību būtu jāpielāgo konkrētajai situācijai, tendencēm un identificētajām riska grupām.

— THE STROM PROJECT —

Ministry of the Interior of the Republic of Latvia